

רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

שם ביה"ס:

התיכון למדעים
ולאומנויות

ישוב:

ירושלים

תחום הדעת:

פילוסופיה

מס' יחידות לימוד:

5 יחידות לימוד

סמל מוסד:

144097

כותבי התכנית:

גד איתי, ד"ר יורם בק,
ליאורה הררי עמדי,
ד"ר זאב אליצור, אורן
מגדל, שי זקס

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית

אגף א' לפיתוח פדגוגי

תאריך עדכון:

שנה"ל תשע"ז

תוכן העניינים:

מאפייני התכנית	עמ' 3
חלק א – מיומנויות מחקריות ופרשניות	עמ' 15
חלק ב – יוון ורומא	עמ'
29	
חלק ג – בני אברהם	עמ' 36
חלק ד – עידן האמונה	עמ' 48
חלק ה – עליית האדם	עמ' 55
חלק ו – עידן הקידמה	עמ' 63
נספח א – טבלת מטלות	עמ' 73
נספח ב – יחידת מבוא במחשבת ישראל	עמ' 75
נספח ג – לימודי ההרחבה בשפות ולימודים כלליים	עמ' 78

מאפייני התכנית

1. הרקע לפיתוח התכנית והתפיסה הרעיונית של התכנית (הרציונל)

הצגת בית הספר ומאפייניו:

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות מטפח הצטיינות לימודית כללית תוך דגש מיוחד על מגמות ההצטיינות במדעים המדויקים, במוסיקה ובאמנות, ועתה גם במדעי הרוח. בית ספרנו הוא בית ספר פנימייתי הקולט תלמידים מחוננים ומצטיינים מרחבי הארץ ומכל חלקי החברה הישראלית. הוא הוקם בכדי לתת מענה לצרכים החינוכיים המיוחדים של תלמידים מחוננים ומצטיינים, המקבלים מענה חלקי בלבד במערכות החינוך במקום מגוריהם. אנו מאמינים כי השקעה מיוחדת בתכניות לימוד מאתגרות, מעמיקות ורחבות יותר עבור תלמידים מצטיינים נושאת פרי ומסייעת בידם למצות באופן טוב יותר את הפוטנציאל שלהם ולתרום לסביבתם ולחברה בכללותה. התכנית החינוכית של בית ספרנו שמה לה למטרה שבוגריו ישתלבו בחיי המעשה בארץ ויתרמו לשיפור המרחב הציבורי ואיכותו של הדיון הציבורי.

סיבות והנמקות:

עד שנת הלימודים תשס"ח לא הייתה קיימת בבית ספרנו מגמת הצטיינות במדעי הרוח, אולם לאורך השנים איתרנו תלמידים שזהו תחום הצטיינותם המובהק. תלמידים אלה לא קיבלו מענה הולם במגמות הקיימות בבית ספרנו, וחלקם אף התקשו להתקבל אליו או לסיימו על אף הצטיינותם. לכן, החלטנו להשוות את מעמד הלימודים במדעי הרוח לכלל הלימודים בבית הספר ולהקים מגמת הצטיינות במדעי הרוח. כאמור, התכנית הייחודית "רעיונות מרכזיים בתרבות המערב" מהווה את ליבתו של מסלול הלימודים החדש במגמת מדעי הרוח בבית ספרנו.

מספר יחידות הלימוד בתכנית:

התכנית הייחודית "רעיונות מרכזיים בתרבות המערב" היא תכנית בהיקף של 5 יחידות לימוד. תלמידי המגמה נדרשים ללמוד, בנוסף ומעבר לתכנית הייחודית, גם שפה זרה שנייה (ערבית, או לטינית) בהיקף של 5 יחידות לימוד (או פטור מלימודי לטינית מהאוניברסיטה העברית), יחידת מבוא במחשבת ישראל (שתוכניה מוצגת בנספח ב), מקצוע נוסף מן ההרחבות בלימודים כלליים הפתוחות לכל תלמידי בית הספר (פילוסופיה, היסטוריה, מחשבת ישראל, תנ"ך וספרות שעיקרי תכניהן מוצגים בנספח ג) ולכתוב עבודת

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

גמר בהיקף של 5 יחידות לימוד. הם יכולים, אם הם רוצים בכך, להרחיב בתחום נוסף במדעי הרוח או באחד התחומים במדעי הטבע. בצמוד לשעות הלימודים בתכנית, מוקצות שיעורים שבועיים לבית מדרש - קריאה צמודה בחברות, בליווי מורה, של הטקסטים הנדרשים בתכנית. מסלול הלימודים והשעות השבועיות של תלמידי המגמה מוצג בטבלה 1.

כיתה	התכנית הייחודית: "רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"	בית מדרש	הנחייה בעבודת הגמר	יחידת מבוא במחשבת ישראל	שפה זרה שניה: ערבית או לטינית	הרחבה במקצוע נוסף בלימודים כלליים: פילוסופיה, היסטוריה, מחשבת ישראל או ספרות	סה"כ
י'	6 ש"ש	4 ש"ש		3 ש"ש	3-4 ש"ש	0-2 ש"ש	16-19 ש"ש
י"א	6 ש"ש	2 ש"ש במחצית א			4 ש"ש	2-4 ש"ש	15-17 ש"ש
			4 ש"ש במחצית ב				
י"ב	6 ש"ש		2 ש"ש		4 ש"ש	2-4 ש"ש	14-16 ש"ש
יחידות בגרות	5 יחידות	--	5 יחידות	--	5 יחידות או פטור מלטינית באוני' העברית	5 יחידות	15-20 יחידות

טבלה 1: מסלול הלימודים במגמה למדעי הרוח.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

התלמידים:

המגמה מיועדת לתלמידים מוכשרים ומחוננים במדעי הרוח שממוינים ומתקבלים במיוחד אליה. התלמידים המצטיינים במדעי הרוח, להם נועדה התכנית, הם תלמידים הקוראים מעל ומעבר למקובל אצל בני גילם, הן מבחינת כמות והן מבחינת רמת הטקסטים. אלה הם תלמידים שהכתיבה היא דרך ביטוי מרכזית עבורם ושעולם הרעיונות והמילים הוא העולם בו הם חשים בנוח ביותר. הם ניחנים בסקרנות ועניין בתחומי הרוח ומוטיבציה פנימית גבוהה להרחיב ולהעמיק את השכלתם. כל שנה מתקבלים למגמה כ-15 תלמידים. תלמידי המגמה ממוינים באמצעות מבחן ייעודי שפיתחנו ובאמצעות חיבור שהם כותבים על נושא נתון. מבחן זה נוסף על סוללת המבחנים הרגילה שעורך מכון קרני אותה עוברים כל המועמדים לבית הספר. כמו כן, עוברים כל המועמדים ראיון אישי וסדנה בת שלושה ימים המדמה את הלימודים בבית הספר ובמגמה ומאפשרת לתלמידים ולנו להכיר ולהעריך אחד את השני. המסקנות שלנו נכון לעכשיו הן שמוטיבציה, התלהבות ועניין בתחומי מדעי הרוח הם חשובים ואף קריטיים להצלחה בתכנית הלימודים של המגמה, לא פחות ואף יותר מהיכולות שנמדדות במבחנים השונים.

כותבי התכנית:

א. גד איתי – מרכז המגמה הראשון: בעל ב.א. בפילוסופיה ולימודים כלליים מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומ.א. בפילוסופיה מאוניברסיטת שיקגו. כתב את חלק א וריכז את כתיבת התכנית.

ב. ד"ר יורם בק – רכז ההיסטוריה לשעבר בבית הספר. בעל ב.א. בהיסטוריה ופילוסופיה ומ.א. בהיסטוריה מהאוניברסיטה העברית בירושלים. בעל תואר דוקטור בהיסטוריה מאוניברסיטת פאריס X נאנטר. עבד שנים רבות בתפקידים שונים בסוכנות היהודית. פרסם 15 ספרי שירה וכן מסות ומאמרים בעיתונות היומית והתקופתית. כתב את חלק ב.

ג. ליאורה הררי עמדי – מרכזת המגמה כיום, המורה המתאמת של חלק ג ומלמדת את יחידת המבוא במחשבת ישראל: בעלת ב.א. במחשבת ישראל, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה מהאוניברסיטה העברית ותעודת הוראה ממכון כרם – מכון לחינוך יהודי הומניסטי. לומדת ללימודי מ.א. במכון שכטר. סייעה בתחומי היהדות בכל החלקים.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

ד. זאב אליצור – בעבר מרכז המגמה, מחנך ומורה למחשבת ישראל בבית הספר. בעל תואר דוקטור במחשבת ישראל מהמחלקה למדעי היהדות באוניברסיטת בן-גוריון, בעל תואר מוסמך במדע הדתות מן האוניברסיטה העברית בירושלים, ובוגר במדעי המחשב ובתכנית "אמירים" למצטיינים מאותה אוניברסיטה. כתב את חלקים ג וד.

ה. אורן מגדל – אוצר ומורה לשעבר לתולדות האמנות בבית הספר. בעל ב.א. בהיסטוריה כללית ותולדות האמנות ומ.א. בתולדות האמנות מהאוניברסיטה העברית. כותב דוקטורט בתולדות האמנות על אמנות הרנסנס. כתב את טיוטת חלק ה.

ו. שי זקס – מורה לפילוסופיה. בעל תואר ב.א. בפילוסופיה ומתמטיקה ומ.א. בפילוסופיה מן האוניברסיטה העברית בירושלים, שם הוא לומד לתואר דוקטור. עוסק בקאנט והוסרל. לומד תורה בכולל זיו להכשרת ר"מים. כתב את טיוטת חלק ו.

בכתיבת התכנית נעזרנו במומחים הבאים (בציון תפקידם לפני כשמונה שנים): פרופ' גדליהו סטרומזה- מחזיק בקתדרה על שם מרטין בובר לחקר הדתות באוניברסיטה העברית, פרופ' גבריאל מוצקין- החוג לפילוסופיה באוניברסיטה העברית, ד"ר דוד סתרן- ראש תכנית "אמירים" ומרצה בחוג למדע הדתות, ד"ר מיכה גודמן- עמית בכיר במכון הרטמן ומרצה בחוגים למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל אביב, יוסי סופר- תלמיד מחקר בחוג לשפה וספרות ערבית באוניברסיטה העברית, מוסמך במדע הדתות מאותה אוניברסיטה, דני סגל- מורה במדרשה למנהיגות בעין פרת, ד"ר רז חן-מוריס- התכנית למדע, טכנולוגיה וחברה באוניברסיטת בר-אילן וד"ר מישקה בן דוד, סופר ומנהל התיכון למדעים ולאמנויות לשעבר.

צוות ההוראה ומעדכני התכנית:

- א. גדי איתי- המורה המתאם של חלק א: עיינו בסעיף א שלעיל.
- ב. עמית ברץ- המורה המתאם של חלק ב: דוקטורנט ללימודים קלאסיים באוניברסיטת תל אביב. בעל תארים ראשונים בלימודים קלאסיים ובפילוסופיה והיסטוריה כללית מאוניברסיטת תל אביב. מלמד לשון עברית, ספרות והיסטוריה גם בתיכון הבית של תמר ובמדרשת עין פרת.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

- ג. ליאורה הררי עמדי- המורה המתאמת של חלק ג: עיינו בסעיף ג שלעיל.
- ד. יעל יוסטוס סגל- המורה המתאמת של חלקים ד וה: בעלת תואר דוקטור בהיסטוריה של המדע מאוניברסיטת בר אילן. מרכזת את כתיבת עבודות הגמר במגמה, מלמדת היסטוריה בבית הספר. מלמדת ומלווה פרויקטים גם בבית הספר הדמוקרטי במודיעין.
- ה. גדי פרודובסקי- המורה המתאמת של חלק ו: בעל תואר דוקטור בפילוסופיה מאוניברסיטת אוקספורד. בוגר החוג לפילוסופיה ובעל תואר מוסמך בהיסטוריה, פילוסופיה וסוציולוגיה של המדע, מהאוניברסיטה העברית. מלמד גם באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת חיפה. מלמד פילוסופיה בבית הספר ויועץ בעבודות הגמר.

מרצים אורחים:

אנו משלבים בהוראת התכנית מרצים אורחים המומחים בתחומי דעת שונים ויכולים להעשיר את הידע של התלמידים ולדייק בהוראת שיעורים מסוימים יותר מהמורה המתאמת עצמו. בין המרצים:

- חנה בנדקובסקי- בעלת תואר מוסמך מהחוג למדעי הדתות באוניברסיטה העברית בירושלים. עובדת במרכז ירושלים ליחסי יהודים ונוצרים שם מנהלת תכניות, מסייעת בכתיבת תכנים חינוכיים, מרצה ומלמדת. בעלת 16 שנות ניסיון בפעילות בין-דתית בינלאומית ומקומית, ועובדת כמדריכת סיורים בנושאים הקשורים לנצרות ונוצרים בארץ הקודש.
- טל סטרשנוב- סטודנט לתואר שני בחוג לאסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית, ובוגר תואר ראשון באותו החוג. תלמיד החוג לשפה וספרות ערבית ובוגר החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה העברית. בעל תעודת הוראה, מורה לערבית ומחנך בבית הספר.
- ברנד סרינג- בעל תואר שני בפיזיקה מאוניברסיטת לודוויג-מקסימיליאן במינכן, גרמניה. לומד לתואר שלישי בהוראת המדעים באוניברסיטה העברית בירושלים ובמכון ויצמן למדע ברחובות. מורה בבית-הספר לפיזיקה, פילוסופיה ואתיקה של המדע. מלמד כיתה על-אזורית באסטרופיזיקה לתלמידי תיכון מצטיינים באוניברסיטה העברית.
- טל שוטנשטיין- סטודנטית לתואר שני מחקרי בחוג לתולדות האמנות באוניברסיטה העברית, בוגרת תואר ראשון באותו החוג. מתרגלת באוניברסיטה העברית את קורס

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

המבוא לאמנות הרנסנס. מורה בבית הספר לתולדות האמנות הקלאסית ואמנות הרנסנס.

החברה:

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות הוא בית ספר ארצי פנימייתי הפונה לתלמידים מכל קבוצות החברה הישראלית. לומדים בו תלמידים דתיים ושאינם דתיים, יהודים, מוסלמים, ערבים ודרוזים. בכיתה נפגשים תלמידים מהעיר, מהכפר, מהקיבוץ ומהעיירה. למרות שמדובר בבית ספר לתלמידים מצטיינים, ההטרוגניות מבחינות רבות גבוהה מאוד. התכנית נותנת מענה לעניין זה בכך שהיא עוסקת בפיתוח הבנה והעמקה של טקסטים ממקורות שונים, מתקופות, דתות ואסכולות שונות. התכנית, למעשה, עוסקת בפיתוח התפיסה שגם האחר הוא עמוק ומורכב ויש בחברות שונות רעיונות הדורשים לימוד והעמקה.

התיכון נמצא בירושלים ויש לו קשר אמיץ וממושך עם האוניברסיטה העברית. רבים מהמרצים האורחים במגמה, גם במסגרת התכנית וגם במסגרות אחרות הם אנשי האוניברסיטה. הוראת הלטינית בבית הספר נעשית בשיתוף פעולה פדגוגי וכלכלי עם האוניברסיטה העברית וכן עם האגודה לקידום הלימודים הקלאסיים. תלמידים נעזרים רבות בספריה הלאומית וכן בספריה בהר הצופים במיוחד סביב כתיבת עבודת הגמר ועוד.

התפיסה הרעיונית של התכנית (הרציונל):

התכנית הייחודית לחמש יחידות בגרות: "רעיונות מרכזיים בתרבות המערב" מהווה את ליבתו של מסלול לימודים חדש בבית ספרנו – מגמת מדעי הרוח. התכנית נועדה להציג את הרעיונות המרכזיים בתרבות המערב, כולל התרבות היהודית, בהתפתחותם הרעיונית וההיסטורית. התכנית מאורגנת כך שתעקוב אחר התפתחותם של הרעיונות המרכזיים בתרבות המערב משורשיהם ביהדות ובעולם היווני. היסוד המארגן הוא מעין מטריצה: התכנית מתקדמת עפ"י תקופות היסטוריות רחבות למן התקופה הקלאסית ועד סוף המאה הי"ט, ובכל תקופה נידונים מספר רעיונות מרכזיים (ראה טבלה מס' 2 בעמוד הבא). אין הכוונה ללמד לימודים היסטוריים - בכל אחד מפרקי התכנית אנו מתייחסים לרעיונות העיקריים שהם, לדעתנו, ממאפייני אותה תקופה. כלומר, בתוך המסגרת הכרונולוגית אנו מנסים להבליט מהלכים רעיוניים ומושגיים בסיסיים ולחקור

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

את ביטוייהם בטקסטים וביצירות האמנות של התקופה. רעיונות אלה עשויים להיות מוצגים בצורת בעיה, שאלה או ויכוח בין גישות שונות.

הרציונל שמאחורי העיקרון המארגן של התכנית מנסה לשלב שני אידיאלים מרכזיים בהוראת תחומי הרוח: א. רוחב – הכרת תקופות היסטוריות ורעיונות רבים ככל האפשר. ב. עומק – הבנת רעיון, השתמעויותיו וקשריו עם רעיונות, בעיות ושאלות אחרים. למרות רוחב היריעה של התכנית, היא משקפת בעיקר את אידיאל ההעמקה. התכנית אמנם אינה מתיימרת לגעת בכל רעיון או טקסט מרכזי בתקופה נתונה או לעשות צדק מלא להקשר ההיסטורי שבו נכתב הטקסט או הובע הרעיון, אך אנו שואפים לכך שהתלמיד יצא עם הבנה טובה של התפתחותו, קשריו והשתמעויותיו של הרעיון באופן שיעודד אותו לחשיבה ולהערכה עצמאית.

האמצעי המרכזי להוראת רעיונות אלה, כיאה לתכנית שהיא תכנית ליבה של מגמת מדעי הרוח בבית ספרנו, הוא קריאת טקסטים קנוניים או קלאסיים מכל תקופה. התלמידים קוראים טקסטים מגוונים מהתקופה – טקסטים דתיים, פילוסופיים או ספרותיים, תעודות היסטוריות ויצירות אמנות אחרות מהתקופה. הרעיונות הנדונים לא מוצגים באופן מופשט או רק דרך ביטויים באירועים ובפעולות, אלא בעיקר כפי שהוצגו ונידונו בטקסטים מקוריים של הוגים ויוצרים בני התקופה. למרות שאיפתנו שטקסטים רבים ככל האפשר יקראו במלואם, הדבר לא תמיד אפשרי. מטבע הדברים, הטקסטים נקראים בתוך ההקשר הרעיוני הנלמד בתוכנית וכך מודגשים רק היבטים מסוימים שלהם. בחירת היסוד המארגן של התכנית והאמצעי העיקרי שלה מבוססת על תפישתנו שהכרת ההיסטוריה של הרעיונות דרך קריאת טקסטים היא השלד בהשכלתו של אינטלקטואל ויסוד של החינוך ההומניסטי. ההשראה לתכנית באה מתכניות לימוד בסגנון "הספרים הגדולים" (Great Books) ממכללות עלית בארה"ב וממסורת החינוך ההומניסטי האירופאי. מבנה התכנית ובחירת תכניה תואמים את מודל הקוריקולום המשולב (ICM - Integrated Curriculum Model) לחינוך מחוננים¹. התכנית הושפעה גם מדיונים שערכו כותביה עם הוגי ומנהלי תכנית "אמירים" לתלמידים מצטיינים בפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית.

---

¹ . Van Tassel-Baska J. (2003) *Content-Based Curriculum for High-Ability Learners: An Introduction in Content-Based Curriculum for High-Ability Learners* Van Tassel-Baska and Little (eds.) Waco: Prufrock Press. Pp. 1-23.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

בשנתה הראשונה עוסקת התכנית באופן אינטנסיבי ומובנה בהקניית מיומנויות קריאה, פרשנות, כתיבה ודיון לתלמידים, במקביל להוראת היחידה הראשונה ברצף הכרונולוגי. לאחר מכן התכנית מאורגנת, כאמור, ברצף הכרונולוגי:

תה	חלק	תקופה	שעות	מחצית	רעיונות מרכזיים
	א: מיומנויות מחקריות ופרשניות.		90	א + ב	פרשנות חשיבה היסטורית הערכה אסתטית
	ב: יוון ורומא.	התקופה הקלאסית עד המאה ה-4.	90	א + ב	הלוגוס המדינה
	ג: בני אברהם.	ימי בית שני עד ראשית האסלאם.	90	א	אתונה וירושלים מהתגלות לפרשנות
	ד: עידן האמונה.	המאה ה-5 עד המאה ה-14.	90	ב	עיר האלוהים האדם מול העולם
	ה: עליית האדם.	המאה ה-15 עד אמצע המאה ה-18	90	א	עליית ערך האדם גילוי העולם והיקום
	ו: עידן הקידמה.	מאמצע המאה ה-18 עד סוף המאה ה-19.	70	ב	הקידמה אינדיבידואליזם

טבלה 2 – המבנה הכללי של התכנית

2. מטרות התכנית

הצורך בתכנית כמו זו שאנו מציעים מתעורר לנוכח התפתחויות מדאגות בחברה המערבית בכלל והחברה הישראלית בפרט. לנגד עינינו מתרחש משבר רב-ממדים המאופיין בשקיעה מתמדת של לימודי התרבות והאדם. התכנית באה לענות על הצורך בהרחבה ובהעשרה של לימודי התרבות והרוח, במטרה

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

להנחיל לבוגר מגמת מדעי הרוח בית ספרנו ידע רחב ומעמיק ככל הניתן בכל תחומי הרוח, לספק לו מיומנויות קריאה וכתובה מתאימות ולהעצים את רצונו לחקור ולקרוא. התלמיד נחשף לטקסטים נבחרים מדיסציפלינות מגוונות, ולומד להבחין בזיקות המורכבות ביניהם. מתוך כך אנו מקווים שתוגשם כוונתנו להעניק בקיאות בתחומי מדעי הרוח השונים, ולטפח יכולת קריאה, ניתוח והשוואה של טקסטים מופתיים. בדרך זו, אנו מקווים, ירכשו התלמידים יכולת לנהל דיון וויכוח באופן ענייני ומכבד את הזולת תוך הצגת דעותיהם בבהירות. בכך מקדמת התכנית ערכים דמוקרטיים והומניסטיים של אהבת האדם ויצירתו התרבותית, כיבוד השונה והאחר ותרבותו והכרה בחשיבותו הדמוקרטית של הדיון הציבורי (public deliberation).

התכנית מבוססת על ההנחה שהגבולות התוכניים והמתודולוגיים במדעי הרוח מאפשרים חפיפה ושיתוף תחומים. יותר מכך, ישנה קירבה עמוקה ובסיסית בין התחומים השונים העוסקים ביצירה של הרוח האנושית, קירבה המתבטאת בתפקיד המרכזי של קריאת טקסטים ופרשנותם. לפיכך תכניתנו מיועדת להקנות לתלמיד את הכלים בעזרתם יוכל להוסיף ולהרחיב את דעתו ואופקיו בהמשך חייו. כוונתנו להדגיש בפני תלמידי המגמה את ערכם של רוחב האופקים, ההעמקה והסקרנות כערכים אינטלקטואליים מרכזיים. התכנית הייחודית תראה להם, אנו מקווים, עד כמה ניתן ללמוד ולהעמיק במדעי הרוח, ועד כמה קריאת טקסטים היא פעילות המספקת הנאה ואתגר שאינם מסתיימים בקריאה ראשונה. התכנית מעניקה "טעימה" מלימודי תרבות מגוונים ומראה את הזיקות העמוקות בין המקצועות המוגדרים "הומניסטיים".

אנו מקווים שבוגרי התכנית יהוו עתודה מתאימה לפקולטות למדעי הרוח באוניברסיטאות בישראל ולתוכניות המצטיינים שלהן. המפגש עם הטקסטים המרכזיים בכל תקופה יעניק להם השכלה רחבה מספיק, ובהגיעם לאוניברסיטה יוכלו להעמיק ולהעשיר את עולמם בלי צורך להשלים את השכלתם הבסיסית.

מטרות התכנית הן:

א. פיתוח כישורי הקריאה של התלמידים, דהיינו יכולתם להבין טיעונים מורכבים המוצגים בכתב, לבקר אותם, ולהיות רגישים למשמעויות עומק.

ב. פיתוח כישורי הכתיבה העיונית של התלמידים.

ג. קידום השכלתם הכללית של התלמידים על ידי:

1- היכרות עם רעיונות מרכזיים בתרבות המערב.

2- הכרות עם יוצרים מרכזיים בתרבות המערב.

3- יצירת "רשת קואורדינטות" מנטאלית המקשרת בין רעיונות, יוצרים ותופעות תרבותיות.

3. דרכי הוראה – למידה - הערכה

התכנית מדגישה פיתוח כישורי למידה עצמאיים של התלמיד. הדבר מושג, בראש ובראשונה, על ידי ריבוי מטלות קריאה וכתובה. אנו מצפים מתלמידי תכנית כזו בבית ספרנו שיעבדו קשה ויעמדו בדרישות גבוהות, אך איננו מניחים שרמת הביצוע שלהם תהיה גבוהה מלכתחילה. גם תלמידים מוכשרים ביותר, הבאים ממערכות חינוך מקומיות חלשות, עלולים ללקות בכישורי הכתיבה והקריאה שלהם. אנו מנסים לפתח את יכולותיהם ומיומנויותיהם על ידי מדרג של שיטות הוראה ומטלות קריאה וכתובה לאורך שלוש השנים. בשנה הראשונה לתכנית יש משקל גדול לתרגילי קריאה מודרכת מובנים ופרטניים (בפרק המיומנויות) ולקריאה מודרכת בליווי המורה. במשך השנה אנו שואפים להגיע למצב שבו קריאת הטקסטים היא קריאה עצמאית בחברותות. בשנה השלישית מתאפשר לתלמידים חופש גדול יותר בבחירת הטקסטים ואנו מצפים מהם שיוכלו להתמודד עם מרבית הקריאה בחברותות באופן עצמאי וללא הנחיה. לאורך שלוש השנים יורד בהדרגה משקלן של ההרצאות הפרונטאליות לטובת דיונים בכיתה והצגת נושאים על ידי תלמידים. מדרג דומה יש גם במטלות הכתיבה: בכיתה י' מטלות הכתיבה הן רבות, קצרות ומובנות יחסית, הן מתארכות ונעשות חופשיות יותר לקראת כיתה י"ב. ההתפתחות הדידקטית של המטלות מוצגת בטבלה 3. ראו גם טבלת סיכום המטלות בנספח א'.

התכנית שואפת לרמה אקדמית גבוהה ולכן מרבית המטלות המצוינות הן מטלות בעלות אופי אקדמי. מבלי לוותר על כך, גיוונו את דרכי ההערכה כך שתבאנה לידי ביטוי את יכולותיהם המגוונות של תלמידים שונים. דרכי ההערכה כוללות בחינות בקיאות בכתב על מושגי היסוד, עבודות בכתב בהיקפים שונים ותלקיט של תרגילים. השתתפות פעילה בדיונים, מחויבות והתמדה מהווים מרכיבים קבועים בהערכה. הקריטריונים להערכה כוללים הן את הבנתו של התלמיד של המקור הנלמד בתנאי המקור ובהקשרו המקורי, אך גם את רמת החשיבה העצמית של התלמיד ביחס לטקסט. בכיתה י"ב אנו מצפים לתרומה מקורית נרחבת יותר מצד התלמידים ולהפגנת חשיבה פרשנית עצמאית ומתחכמת יותר. אנו מקווים שאופני ההערכה יספקו לתלמידים את הביטחון האינטלקטואלי הדרוש לשם העמקה והרחבת הידע שלהם בעתיד.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

כאן המקום להעיר שכל הטקסטים המופיעים בעמודה "ביבליוגרפיה לתלמיד" בטבלאות המפרטות את תכנית הלימודים לעיל מהווים את קריאת החובה של תלמידי התכנית (אלא אם מצוין במפורש אחרת). חלק מהטקסטים נקראים בשיעורים עצמם, ואז מצוין הדבר בעמודת "דרכי ההוראה" כ"קריאה מודרכת". אם אין ציון בעמודת דרכי ההוראה הרי זה משום שהתלמידים נדרשים לקרוא את הטקסטים מחוץ לשיעור ולפניו, כהכנה לדיון בשיעור. חלק מהטקסטים האלה נקראים בחברותות בבית המדרש המלווה את התכנית, וחלקם נקראים על ידי התלמידים באופן עצמאי.

תכנית הלימודים היא שפתנית ורחבה, ואף אחד ממורי בית הספר אינו יכול ללמדה לבד, לכן ההוראה בתכנית היא מאמץ שיתופי. הוראת התכנית מתבססת על "מורה מתאם" שמלווה את הכיתה בחלק נתון של התכנית, מרכז את הלימוד בו ומעביר חלק מהשיעורים (ראה בסעיף של צוות ההוראה ומרצים אורחים). "המורה המתאם" דואג לתאם את שיעוריהם של מורים אורחים שמלמדים שיעורים בתחומי התמחותם המקצועית. הוא אחראי גם לבדיקת והערכת כל המטלות ומתן הציון בחלק אותו הוא מתאם. תפקידו של המורה המתאם אינו מתמצה רק בתיאום והכנה מנהלית של יחידת הלימוד ובבדיקת המטלות. עיקר הלמידה מתרחשת על ידי דו-שיח או רב-שיח בין המורה והתלמידים סביב הטקסטים והרעיונות המרכזיים. אין המורה רק בגדר מעביר ידע אלא קורא-שותף עם התלמידים של הטקסטים. מכיוון שמדובר בקבוצת קטנה של תלמידים שבמהלך הלמידה בתכנית הופכים לקוראים פעילים המתווים בעצמם את מסלול הקריאה שלהם וההתפתחות האינטלקטואלית שלהם, הופך המורה בהדרגה ליועץ הממליץ על טקסטים מתאימים ומסייע לכל תלמיד להתקדם בעצמו לפי תחומי העניין והדגשים המתאימים לו.

	שנה ראשונה	שנה שנייה	שנה שלישית
קריאה	מודרכת או עצמאית אך מלווה על ידי מורה .	רובה עצמאית ומלווה על ידי מורה.	רובה עצמאית ללא ליווי.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

כתיבה	תרגילים קצרים ומוכּנים יחסית.	מטלות כתיבה בינוניות על נושאים מוגדרים. תחילת עבודה על עבודת גמר.	מטלות כתיבה בינוניות עם עצמאות גדולה יותר בבחירת הנושא. סיום כתיבת עבודת הגמר.
הוראה	הרצאות, פעילויות מוכּנות וקריאה מודרכת בכיתה.	דיונים מובנים המניחים קריאה מחוץ לכיתה.	דיונים פתוחים על חומר הלימוד והרצאות תלמידים.
חופש בחירה	נושאים וטקסטים הניתנים על ידי המורה.	מתן בחירה מוגבלת של טקסטים ונושאי כתיבה.	מתן בחירה בין טקסטים שונים ושל נושאי העבודות.

טבלה 3: התפתחות דידקטית של המטלות.

חלק א - מיומנויות מחקריות ופרשניות

כיתה י', 3 שעות שבועיות לאורך כל השנה, סה"כ 90 שעות + יום סיור.

למרות שכל תלמידי התכנית ילמדו במקביל את תכנית החובה בעברית: הבעה והבנה ולשון, אנו רואים חשיבות בקידום נוסף של מיומנויותיהם של התלמידים שיתמחו במדעי הרוח ומעוניינים לאפשר להם להיחשף לסוגיות מתודולוגיות בסיסיות. מטרתו של חלק זה בתכנית להביא את התלמידים לרמת מיומנות אחידה שתאפשר להם: א. להתמודד עם קריאה, הבנה ופרשנות ראשונית של טקסטים עיוניים, היסטוריים או ספרותיים ברמת קושי גבוהה יחסית. ב. לכתוב עבודות עיוניות קצרות ובינוניות באופן בהיר, מובנה, תוך הסתמכות על מקורות אמינים ותוך שמירה על כללי ציטוט נאותים. ג. לאתר ליקויים לוגיים או עובדתיים בולטים בטקסטים עיוניים ולדון בהם דיון ביקורתי. ד. להעמיק את מושגם לגבי 'מדעי הרוח' תוך היחשפות להישגים מדעיים מרובים בתחום זה. מיומנויות אלה הן הכרחיות להתמודדות העתידית של התלמידים עם הטקסטים בחלקים המתקדמים יותר של התכנית.

ההתנסות והתרגול הן מרכיב עיקרי ברכישת מיומנויות, לכן חלק זה הוא עתיר מטלות. על התלמידים להגיש כל אחד מששת התרגילים המפורטים בהמשך (ארבעה תרגילים + מקצה שיפורים). התרגילים מוחזרים לתלמיד לאחר בדיקה קפדנית מלאים בהערות הן לגבי התכנים והן לגבי אופן הכתיבה. המשוב מאפשר לתלמידים להשתפר בכתיבה תוך מודעות לשגיאות הלשוניות והתוכניות ששגה בהן.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
שיעור פתיחה 1. הכרות 2. מבוא כללי לשיעור מיומנויות	3	התלמידים ייחשפו למה צפוי לנו השנה ולדרישות השיעור. התלמידים יקבלו דגשים לקריאה ולכתיבה. התלמידים יתרגלו קריאה בחברותא.	קריאה עיונית	אפלטון "נאום ההגנה של סוקרטס" מתוך <u>חיי ומותו של סוקרטס</u> (תל אביב: ידיעות אחרונות) 2001 עמ' 57-105.	תרגול, קריאה בחברותא, הרצאה ודיון.	
לוגיקה ורטוריקה	3	התלמידים יתנסו בקריאת טקסט בעיון. התלמידים יתרגלו איתור אמצעים רטוריים. התלמידים יכירו מושגי בסיס בלוגיקה.	רטוריקה ולוגיקה, מטפורה, שפה משוחדת ורגשית, אירוניה, טיעון – הנחות ומסקנה	אפלטון "גורגיאס" (קטעים) מתוך <u>כל כתבי אפלטון</u> כרך א' (ירושלים: שוקן) עמ' 278-393	עבודה עצמית, תרגול, הרצאה מלווה במצגת.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
פרשנות 1: מבוא למעשה הפרשנות	3	התלמידים יעסקו בחילוץ טיעונים מרכזיים, על הנחותיהם ומסקנותיהם, תוך הפרדה בין עיקר לטפל.	הצדקה, נימוק, ביסוס, ציטוט, הפניה.	כסנופון "נאום ההגנה של סוקרטס" מתוך <u>דיאלוגים סוקרטיים</u> תרגם: גבריאל דנציג (ירושלים: שלם) עמ' 11-16	תרגול ודיון	
פרשנות 2: פשט ודרש : על ההבחנה בין מדרש ופרשנות. פשט ודרש.	3	התלמידים יערכו הכרות עם עולם פרשנות זר, הפועל לפי כללים עצמאיים. התלמידים יעמדו על ההבדל בין מדרש ובין פרשנות מדעית.	פשט ודרש עקרון הייתור סנגוריה על אבות האומה היחס לזמן במחשבת חז"ל	יונה פרנקל <u>מדרש ואגדה</u> (תל אביב: או"פ) כרך ראשון ע"מ 42-53. יוחנן גלוקר <u>מסילוסטר עד זקני ציון: מבוא לפילולוגיה</u> (ירושלים: כרמל) ע"מ 28-76. זאב לוי <u>הרמנויטיקה</u> (תל אביב: הקיבוץ המאוחד) ע"מ 9-14.	הרצאה, תרגול ודיון.	תרגיל א - תרגיל באורך שני עמודים המציע פרשנות מנומקת לשאלה: האם סוקרטס באמת מגן על עצמו? בסוף השנה התלמידים יבחרו 4 מטלות להגשה סופית של התלקיט שמשקלו- 10% מהציון הסופי

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
פרשנות 3: גבולות הפרשנות: קריאה צמודה, פרשנות מדעית ופוסט מודרניזם	3	התלמידים ידונו בשאלות הנוגעות לגבולותיה של הפרשנות ואופני הנימוק האפשריים והתקפים.	פרשנות, עקרון החסד, הרמנויטיקה, המעגל ההרמנויטי, הוליזם, פוזיטיביזם.	הלברטל "הקריטריון הערכי בפרשנות" מתוך <u>מהפכות פרשניות בהתהוות</u> (ירושלים: מאגנס) 38-41	קריאה מודרכת ודיון.	
מיומנויות כתיבה מתקדמות 1: כתיבה באילוצים סגנוניים – דוגמאות מן הספרות והשירה.	3	התלמידים יתנסו ביחס בין צורה לתוכן בכתיבה. התלמידים ידונו בתזה של ניטשה שכללים ואילוצים סגנוניים מעשירים את יכולת ההבעה ולא מגבילים אותה. התלמידים יכירו סגנונות עם כללים נוקשים כמו הייקו וטנקה.	צורה ותוכן. סגנון.	פרידריך ניטשה <u>מעבר לטוב ולרוע</u> (תל אביב: שוקן) 1979 עמ' 93-95. יואל הופמן <u>לאן נעלמו הקולות?</u> <u>סיפורי ז' ושירי הייקו</u> (תל אביב: מסדה) עמ' 37, 59, 83, 96-97.	תרגול, קריאה מודרכת ודיון.	תרגיל ב - מתן פרשנות פשט ופרשנות דרש עכשווית ופוליטית לטקסט מספר בראשית. עמוד אחד.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

	עבודה בקבוצות, קריאה ודיון.	כל תלמיד יקרא אחד מארבעת הטקסטים הבאים: א. משה הלברטל (2009) "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו" <i>תרביץ</i> סח, א 39-59 ב. מנחם פרי ומנחם שטרנברג (1968) "המלך במבט אירוני" <i>הספרות</i> א/2 263-292 ג. יעל תמיר "שני מושגים של רב-תרבותיות" מתוך <u>רב-תרבותיות במדינה דמוקרטית ויהודית</u> בעריכת מאוטנר, שגיא ושמיר (תל אביב: רמות תשנ"ח) עמ' 79-92. ד. רוברט דרנטון "טבח החתולים הגדול"	מאמר אקדמי. אפרט אקדמי.	התלמידים יערכו היכרות עם המאמר המדעי במדה"ר: אופי הטיעונים וההצדקות, דרכי הכתיבה והביסוס ומטרות המאמר.	3	מיומנויות כתיבה מתקדמות 2: המאמר האקדמי (paper).

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מיומנויות כתיבה מתקדמות 3: הציטוט וההפניה.	3	התלמידים ילמדו את שיטת ההפניות והציטוט. התלמידים יבינו את תפקידיהם של הציטוט וההפניה במדעי הרוח.	הפניה, ציטוט, הצדקה, קרדיט, פלגיאט, ביסוס, עדויות.		עבודה עצמית בחוברת עבודה.	
מיומנויות חקר: שימוש במאגרי מידע ממוחשבים	3	התלמידים יכירו את מאגרי המידע והקטלוגים הממוחשבים השימושיים למדעי הרוח	רמב"י, פרימו, אלף.		הרצאה. תרגול בעבודה עצמית מודרכת במעבדת מחשבים	תרגיל ג - כתיבת מאמרון אקדמי באורך של 3 עמודים : ביקורתית לאחד מהמאמרי שנקראו.
סיור להר הצופים:	יום סיור	התלמידים יערכו היכרות עם הספרייה המרכזית בהר הצופים ועם דרכי עבודתה באופן שיאפשר שאילה עצמאית של ספרים בעתיד.			סיור מודרך ומשימת חיפוש עצמאית בספרייה.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מיומנויות כתיבה מתקדמות 4: המסה	3	התלמידים יכירו את הסוגה הייחודית של המסה. התלמידים יעמדו על הדומה והשונה בין המסה למאמר.	מסה, הקוטב האישי, הקונקרטי, הקוטב האוניברסלי.	וירג'יניה וולף "מות העש" מתוך <u>מות העש</u> תרגמה כרמית גיא (ירושלים: כתר) 2008, עמ' 7-10. ג'ורג' אורוול "לירות בפיל" מתוך <u>מתחת לאף שלך</u> דביר עמ' 107-114.	קריאה מודרכת, הרצאה, דיון, קריאה וניתוח.	
מיומנויות כתיבה מתקדמות 5: סגנון	3	התלמידים יכירו ויחוו סגנונות שונים בכתיבה. התלמידים יתרגלו עריכה סגנונית.	סגנון גבוה, קיטש, סגנון בינוני, סגנון פסאודו-גבוה, סגנון נמוך. משלב, סלנג, מילים נרדפות, תזאורות. שלבי העריכה: תוכן, לשון, סגנון, הגהה.		מרכז למידה: כל תלמיד בוחר פעילויות המתאימות לרמתו.	
סדנת רטוריקה	6	התלמידים יכירו את יסודות אמנות הנאום. התלמידים יתרגלו ניתוח נאומים. התלמידים ינאמו לפני עמיתיהם.	אתוס, פאתוס, לוגוס.	אריסטו <u>הרטוריקה</u> ספר שלישי פרק א', ז', ח'. נאום "יש לי חלום" של מרטין לותר קינג	צפייה, קריאה מודרכת, דיון, תרגול, הצגת נאום.	תרגיל ד - כתיבת טקסט אישי: א. הגשת הנאום או ב. הגשת מסה על נושא לבחירתכם עד 1000 מילים.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
סדנת כתיבה יצירתית	12	התלמידים יתרגלו כתיבה בסוגות יצירתיות שונות.				
הערכה אסתטית 1: אפשרותה של הערכה אסתטית	3	התלמידים ידונו באפשרותה של הערכה אסתטית ויכירו מונחים המשמשים בהערכה כזו	הערכה אסתטית, טעם, היפה.	דיוויד יום <u>על אמת-המדה של הטעם</u> (תל-אביב: הקבוץ המאוחד) תשמ"ד, עמ' 3-15.	דיון, קריאה מודרכת.	
הערכה אסתטית 2: מימזיס + שאלת מקור היצירה.	3	התלמידים יעמדו על שלוש גישות שונות להסבר היצירה האומנותית.	השראה. תכנון מראש, מיומנות אמנותית. מימזיס.	"העורב", אדגר אלן פו (תרגום ז'בוטינסקי + מקור באנגלית). "הגיון הקומפוזיציה" אדגר אלן פו. אפלטון "המדינה" מתוך <u>כתבי אפלטון</u> כרך ב' (תל-אביב: שוקן) ספר י'. אריסטו <u>פואטיקה</u> (ירושלים: מאגנס) פרק ד'.	קריאה מודרכת, אמירת בתי שיר מן הזיכרון ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
הערכה אסתטית 3: "קריאת" ציורים	3	התלמידים יתנסו בהתבוננות מושכלת בציור.	קומפוזיציה, אור וצל, סגנון, סמלים, גובה המבט...		הרצאה ותרגול בניתוח ציור.	
הערכה אסתטית 4: האזנה מושכלת למוסיקה קלאסית (שיעור אורח - מומחה למוסיקה)	3	התלמידים יתנסו בהאזנה 'מושכלת' ליצירה מוסיקלית			הרצאה, האזנה ודיון	
הערכה אסתטית 5: מושגם ביקורתיים	3	התלמידים ילמדו ויתרגלו את השימוש במונחים ביקורתיים עכשוויים.	קישט, קאמפ, סימולקרה, אנכרוניזם.		עבודה בקבוצות, הצגות תלמידים בקבוצות.	תרגיל ה' - הגש ניתוח פרשני של עמוד אחד של פרק מיצירה מוסיקלית או של ציור מן המאה ה-18. ניתן להסתמך על מקורות משניים

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מהי עובדה היסטורית? המרחק ההיסטורי והמרחק התרבותי.	3	התלמידים יכירו גישות שונות לאמת ההיסטורית ואל היחס בין היסטוריה ועדויות. התלמידים ידונו באפשרות ההבנה של תרבויות ואירועים רחוקים בחלל ובזמן.	הבנת תרבויות זרות, אי-הקבעות התרגום, נרטיב היסטורי, עובדות היסטוריות, תעודה היסטורית. היסטוריה והיסטוריוגרפיה.	א.ה. קאר <u>היסטוריה מהי? (מודן)</u> 1986, ע"מ 21-41. אלעזר וינריב <u>היסטוריה – מיתוס או מציאות</u> (האוניברסיטה הפתוחה) תשס"ג פרק א' עמ' 13-27.	קריאה מודרכת, הרצאה, עבודה בקבוצות ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
פולמוס אנשים רגילים: האם יש אמת היסטורית. הפולמוס על "אנשים רגילים" מול "תלוינים מרצון".	6	התלמידים יישמו גישות שונות לאמת ההיסטורית ביחס לפולמוס היסטורי מן התקופה האחרונה.	אובייקטיביות, אמת, עדויות, פרשנות, נרטיב היסטורי, תיאור גדוש.	קליפורד גירץ "תיאור גדוש" לקראת תיאוריית תרבות פרשנית" מתוך <u>פרשנות של תרבויות</u> (כתר) 15-39. כריסטופר בראונינג <u>אנשים רגילים</u> (תל אביב: משכל 2004) אחרית דבר וקטעים. דניאל גולדהגן <u>תלוינים מרצון בשירות היטלר</u> (תל אביב: משכל 1998) עמ' 204-21, 40-222.	עבודה בקבוצות, דיון מובנה ודיון פתוח.	תרגיל ו - על ספרי קריאה קלאסיים שנבחרו בתחילת השנה: 1. מצא מאמר אקדמי פרשני בעברית או באנגלית על המאמר שקראת. קרא אותו. 2. דון דיון ביקורתי מנומק היטב בתיזה המרכזית של המאמר שקראת.
עבודה על תלקיטים	3	התלמידים יעזרו אחד לשני בעריכה ובהגהת התלקיטים להגשה.			עבודה עצמית ובזוגות.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
קריאת תעודה היסטורית	3	הבנת הטכניקה של קריאת תעודה היסטורית ותרגולה	תעודה היסטורית, הקשר.	גדי אלגזי "קריאת תעודה היסטורית" מן האינטרנט.		הגשת תלקיט של ארבעה מתוך ששת התרגילים א-ו מתוקנים, ערוכים ומוגהים, שמשקלם 10% מהציון הסופי
הפוליטיקה של ההומניסטיקה: 1 הקאנון הספרותי והפוליטיקה של הספרות, תרבות גבוהה ונמוכה, אופנה אינטלקטואלית.	3	התלמידים ידונו בשאלת קיומו, חשיבותו ומחיריו של קאנון ספרותי. התלמידים ידונו בשאלת קיומה של הבחנה בין תרבות גבוהה ונמוכה, ובשאלת הקשר בין איכות לבין קנוניזציה.	קאנון, תרבות גבוהה, תרבות נמוכה, פולקלור.	אלן בלום <u>דלדולה של הרוח באמריקה</u> (תל אביב: עם עובד) עמ' 403-75, 67-404. אסתר ורוברט כהן "תרבות עממית ותרבות עילית: אשלית הניגודים" מתוך <u>תרבות עממית</u> ערך: ב"צ קדר (ירושלים, מרכז שז"ר) תשנ"ו עמ' 23-30.	דיון פתוח.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הנושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מדוע לקרוא? תפקידה של הספרות בחיים הציבוריים.	3	התלמידים יכירו את הויכוח על תפקידה המוסרי של הקריאה, דיון בתרומתה של הקריאה וההשכלה לחיי הפרט והחברה.	הרומאן, אמפתיה, רגשות רציונאליים, רציונליות אינסטרומנטלית.	מרתה נוסבאום <u>צדק פואטי</u> (חיפה: אוני' חיפה) 2003 עמ' 3-88.	ניתוח טיעון ודיון פתוח.	
סיכום השנה.	3	התלמידים ידונו בשאלות: מהם מדעי הרוח? למה הם טובים?		ג'ורג' אורוול "מדוע אני כותב" מתחת <u>לאף שלך</u> (תל-אביב: דביר) עמ' 107-114. ארסקין "ספרי המופת". Stanley Fish "Will the Humanities Save Us?" מירי אליאב-פלדון "מי צריך אשורית?"	סימפוזיון בסגנון יווני על מדעי הרוח	הערכת המורה בסוף הקורס על השתתפות ומעורבות- 5% מהציון הסופי.

ביבליוגרפיה לקורס "מיומנויות":

אפלטון "נאום ההגנה של סוקרטס" מתוך חייו ומותו של סוקרטס (תל אביב: ידיעות אחרונות) 2001 עמ' 57-105.

אפלטון "גורגיאס" (קטעים) מתוך כל כתבי אפלטון כרך א' (ירושלים: שוקן) עמ' 278-393

כסנופון "נאום ההגנה של סוקרטס" מתוך דיאלוגים סוקרטיים תרגום: גבריאל דנציג (ירושלים: שלם) עמ' 11-16

יונה פרנקל מדרש ואגדה (תל אביב: או"פ) כרך ראשון עמ' 42-53.

יוחנן גלוקר מסילוסטר עד זקני ציון: מבוא לפילולוגיה (ירושלים: כרמל) עמ' 28-76.

זאב לוי הרמנויטיקה (תל אביב: הקיבוץ המאוחד) עמ' 9-14.

משה הלברטל "הקריטריון הערכי בפרשנות" מתוך מהפכות פרשניות בהתהוותן (ירושלים: מאגנס) עמ' 38-41.

פרידריך ניטשה מעבר לטוב ולרוע (תל אביב: שוקן) 1979 עמ' 93-95.

יואל הופמן לאן נעלמו הקולות? סיפורי זן ושירי הייקו (תל אביב: מסדה) עמ' 37, 59, 83, 96-97

משה הלברטל (2009) "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו" תרביץ סח, א 39-59

מנחם פרי ומנחם שטרנברג (1968) "המלך במבט אירוני" הספרות א/2 263-292

יעל תמיר "שני מושגים של רב-תרבותיות" מתוך רב-תרבותיות במדינה דמוקרטית ויהודית בעריכת מאוטנר, שגיא ושמיר (תל אביב: רמות תשנ"ח) עמ' 79-92.

רוברט דרנטון "טבח החתולים הגדול", תרגום עודד פלד (כרמל) 2016.

וירג'יניה וולף "מות העש" מתוך מות העש תרגום כרמית גיא (ירושלים: כתר) 2008, עמ' 7-10.

ג'ורג' אורוול "לירות בפיל" מתוך מתחת לאף שלך דביר עמ' 107-114.

אריסטו הרטוריקה ספר שלישי פרק א', ז', ח'.

נאום "יש לי חלום" של מרתין לותר קינג.

דיוויד יום על אמת-המדה של הטעם (תל-אביב: הקבוץ המאוחד) תשמ"ד, עמ' 3-15.

אדגר אלן פו, "העורב", (תרגום ז'בוטינסקי + מקור באנגלית).

אדגר אלן פו, "הגיון הקומפוזיציה", מתוך העקרון הפואטי, תרגום ידידיה פלס, טעמים, מבחר כתבי-מופת באסתטיקה, הקיבוץ המאוחד וספריית פועלים.

אפלטון "המדינה" מתוך כתבי אפלטון כרך ב' (תל-אביב: שוקן) ספר י'.

אריסטו פואטיקה (ירושלים: מאגנס) פרק ד'.

א.ה. קאר היסטוריה מהי? (מודן) 1986, ע"מ 21-41.

אלעזר וינריב היסטוריה – מיתוס או מציאות (האוניברסיטה הפתוחה) תשס"ג פרק א' עמ' 13-27

קליפורד גירץ "תיאור גדוש" לקראת תיאוריית תרבות פרשנית" מתוך פרשנות של תרבויות (כתר) 15-39.

כריסטופר בראונינג אנשים רגילים (תל אביב: משכל 2004) אחרית דבר וקטעים.

דניאל גולדהגן תלוינים מרצון בשירות היטלר (תל אביב: משכל 1998) עמ' 21-40, 204-222.

גדי אלגזי "קריאת תעודה היסטורית" מן האינטרנט

אלן בלום דלדולה של הרוח באמריקה (תל אביב: עם עובד) עמ' 67-75, 403-404.

אסתר ורוברט כהן "תרבות עממית ותרבות עילית: אשלית הניגודים" מתוך תרבות עממית ערך: ב"צ קדר (ירושלים, מרכז שז"ר) תשנ"ו עמ' 23-30.

מרתה נוסבאום צדק פואטי (חיפה: אוני' חיפה) 2003 עמ' 3-88.

ג'ורג' אורוול "מדוע אני כותב" מתוך מתחת לאף שלך (תל-אביב: דביר) עמ' 107-114.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

ג'ון ארסקין "ספרי המופת" תרגם עידו חברוני

[/http://shalem.ac.il/content-channel/classic-books-arskine](http://shalem.ac.il/content-channel/classic-books-arskine)

מירי אליאב-פלדון "מי צריך אשורית?", מוסף ספרים בעתון הארץ, 08.06.2010

<https://www.haaretz.co.il/literature/1.1205868>

Stanley Fish "Will the Humanities Save Us?"

חלק ב - יוון ורומא

כיתה י', 3 שעות שבועיות לאורך כל השנה, סך הכל 90 שעות + יום סיור.

התקופה הקלאסית (בערך מ-700 לפנה"ס עד 300 לספירה) מהווה יחידה תרבותית אחת המתאפיינת בתפיסה דתית אלילית ששורשיה יוונים. בתקופה זו עובר האדם מתפישת עולם מיתולוגית המכוננת על ידי טקסטים ויצירות אמנות המסבירים את היווצרות העולם ואת פעולת כוחותיו שהם בעלי אופי נרטיבי לתפישת עולם פילוסופית ומדעית ראשונית. תפישת עולם חדשה זו מונעת על ידי מושג ה"לוגוס" – סדר, הסבר, חוקיות, הגיון. המושג החדש מקבל ביטוי מגומגם בראשיתו בפילוסופיה הפרה-סוקרטית, אך הולך ומתגבש באתונה הקלאסית לכדי תפישת עולם ותפישה של הסבר וייצוג העולם. במקביל מתפתחת תפישה נורמטיבית שחלה בכל תחומי הדעת: מן הפילוסופיה והגיאומטריה דרך המדע, האתיקה והפוליטיקה ועד לספרות ולאמנות. במחצית הראשונה יכירו התלמידים את מושג הלוגוס מהיבטים רבים ויעמדו על ביטוייו המגוונים בעולם היווני.

חידוש נוסף של העולם היווני, המקבל את ביטוי המלא ביותר ברומא בשיאה, הוא מושג המדינה. אמנם ערי מדינה מופיעות במזרח הקרוב אלפי שנים לפני עלייתה של אתונה ובמקומות רבים ישנה התפוררות של המבנה השבטי לטובת הירארכיות פוליטיות מנהליות ודתיות, אך רק ביוון וברומא מלווה השינוי בתיאוריה של המדינה. עלייתן ונפילתן של הדמוקרטיה האתונאית והאימפריה הרומית מלוות בדיונים תיאורטיים וספרותיים על אידיאל המדינה, הפרקטיקה הפוליטית בה ועל מהלכי חקיקה ומדיניות ספציפיים. את החידוש הזה יכירו התלמידים במחצית השנייה דרך קריאת טקסטים מגוונים מן התקופה העוסקים בארגון פוליטי ובגבולותיו.

מגוון הטקסטים והסוגות מתקופה זו מחייבים מגוון גדול בחומר הקריאה. ההדרכה בקריאה תהיה צמודה יותר בראשית השנה ותתבטא בליווי צמוד של הקריאה בבית המדרש.

**בית הספר התיכון למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח**

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
מבוא: התרבות היוונית כבסיס התרבות המערבית.	3	היכרות עם התפישה של יוון כערש התרבות המערבית.	ה.א.ל. פישר <u>דברי ימי אירופה</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשכ"ד עמ' 21-26. מבחר מקורות בדף נלווה לשיעור.	הרצאה + מצגת	
ממיתוס ללוגוס 1: הומרוס – גדול משוררי יוון.	9	מבוא לשירה האפית היוונית הקדומה; הקדמה למיתולוגיה היוונית: האודיסיאה והאיליאדה. היכרות עם ה"איליאדה" ותפישת האדם והאלים של הומרוס.	אודיסיאה, 1, 2, 11, 19, 24, תרגום טשרניחובסקי + ארואטי. איליאדה, 1, 4, 15, 24, תרגום טשרניחובסקי + ארואטי.	קריאה מודרכת והרצאה.	
ממיתוס ללוגוס 2: הסידוס: היווצרות העולם, האלים והאדם.	6	מבוא להסידוס; פוליתאיזם יוני ומונותאיזם מקראי	הסידוס <u>תיאוגוניה</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשט"ז שורות 36-153, 587-1022. "מעשים וימים" – הקורבן במקונה, תיבת פנדורה. <u>בראשית</u> פרקים א'-ב'.	ניתוח של הטקסט בכיתה + הרצאה	תרגיל-תיאור באורך של שני עמודים: שיר שאינו נלמד מן השירה ההומרית: סיכום וניתוח. משקלו 2% מהציון הסופי

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
ממיתוס ללוגוס 3: מבוא לפילוסופיה יוונית: הפילוסופיה הקדם-סוקרטית; הסופיסטים.	6	היכרות עם מושג הלוגוס ביוון העתיקה ותיאור התחומים שבהם הוא מתבטא.	פרמנידס, פרגמנטים נבחרים. גורגיאס, חטיפת הלנה.	קריאה מודרכת וניתוח של הטקסט בכיתה והרצאה.	
מושג הלוגוס ותחומיו 1: המדע היווני (הרצאת אורח –זאב קרקובר או ברנד).	3	בחינת ההשלכות של מושג הלוגוס בתחומי המדע.	אפלטון "טימאוס" מתוך <u>כתבי אפלטון</u> כרך ג' בתרגום י. ליבס (ירושלים: שוקן) 1979 עמ' 531, 558-563. לוקרציוס <u>על טבע היקום</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשכ"ב עמ' 27-29, 179-201. [ייתכן שינוי במקורות]	קריאה מודרכת, הרצאה ודיון.	
מושג הלוגוס ותחומיו 2: המוסיקה היוונית (הרצאת אורח – ד"ר מיכאל וולפה או חנן פיינשטיין)	3	בחינת ההשלכות של מושג הלוגוס במוסיקה. היכרות עם הסולמות היווניים ומושג ההרמוניה.		הרצאה בליווי הדגמות מוסיקליות.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
מושג הלוגוס ותחומיו 3: ההיסטוריה היוונית – המצאתה ושכלולה. ההבדל בין חשיבה היסטוריות לחשיבה מיתית.	3	עיון בהרודוטוס, כסנופון ותוקידס; מדוע יוון היא אם מדע ההיסטוריה?	הרודוטוס – קטעים נבחרים. כסנופון – מסע הרבבה – קטעים נבחרים. תוקידס – תולדות מלחמת פלופונס קטעים נבחרים.		
מושג הלוגוס ותחומיו 4: הפילוסופיה הקלאסית	6	אפלטון ואריסטו, חיייהם ומשנתם.	קטעים נבחרים.	הרצאה	
מושג הלוגוס ותחומיו 5: הלוגוס באדם – האתיקה.	3	היכרות עם ודיון בתפיסה הקלאסית של האתיקה אצל אפלטון ואריסטו.	אפלטון "קריטון" מתוך <u>חיי ומותו של סוקרטס</u> תרגום: שמעון בוזגלו (תל אביב : משכל) 2001. <u>אריסטו אתיקה: מהדורת ניקומאכוס</u> (ירושלים: שוקן) 1985_ספר א'.	דיון.	
מושג הלוגוס ותחומיו 6: האסתטיקה הקלאסית	3	הכרות עם יצירות המופת של האמנות העתיקה.		הרצאה בליווי שקופיות	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
מושג הלוגוס ותחומיו 7: הטרגדיה היוונית	6	דיון בטרגדיה היוונית, בעקרונותיה ובתפקידה החברתי.	אייסקילוס <u>אגממנון</u> . סופוקלס <u>אנטיגונה</u> . אוריפידס; <u>נשי טרויה</u> . אריסטו <u>הפואטיקה</u> (ירושלים: מאגנס) תשס"ג, ספר ו.	הרצאה.	.
מושג הלוגוס ותחומיו 8: הקומדיה והסטירה	3	מבוא לקומדיה ולסטירה היוונית	אריסטופנס: עננים. אוריפידס: הקיקלופ.	הרצאה.	
סיום מחצית א': משוב וסיכום	3	סיכום המושג ודיון בחשיבותו והשפעתו.	אלכסנדר פוקס <u>אתונה בימי גדולתה</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) 1984, עמ' 103-175.	דיון.	מבחן א כל החומר שנלמד עד כה, שמשקלו 3% מהציון הסופי
מושג המדינה 1: תולדות עיר המדינה והדמוקרטיה	3	הכרת התפתחותן ההיסטורית ומאפייניהן של ערי המדינה היווניות והדמוקרטיה האתונאית.	אלכסנדר פוקס <u>אתונה בימי גדולתה</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) 1984, עמ' 9-66.	הרצאה.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
מושג המדינה 2: הלוגוס החברתי המושלם.	6	הכרת מושג המדינה ביוון. דיון בהבדלים בין המשטרים ובשאלת המדינה האידיאלית.	אפלטון "הפוליטאה" מתוך <u>כתבי אפלטון</u> כרך ב' בתרגום י. ליבס (ירושלים: שוקן) 1979 ספר ה'. אריסטו <u>הפוליטיקה</u> (ירושלים: מאגנס) ספר א' פרקים א'-ג'.	קריאה מודרכת ודיון.	
המדינה היוונית: אתונה וספרטה	3	השוואה בין שני סוגים של מדינה	הרודוטוס <u>היסטוריה</u> (תל-אביב: פפירוס) 1998 עמ' 8-10, 347-355. <u>תוקידידס תולדות מלחמת הפלופונס</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשי"ט, עמ' 3-13, 66-71, 88-103. טיראיוס, מבחר שירים.	הרצאה ודיון.	תרגיל ב – תרגיל של שני עמודים על הדומה והשונה בין הדמוקרטיה האתונאית והישראלית או תרגיל של שני עמודים המשווה צורות משטר שונות לפי אפלטון ואריסטו. משקלו 2% מהציון הסופי

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
מושג המדינה 3: הקוסמופולי ס – מדינת העולם:	3	הכרת האידיאל של אלכסנדר מוקדון, ההלניזם כבסיס לתרבות העולמית.	Isocrates "To Philipus" in http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Isoc.+5+1		
מושג המדינה 4: סיכום – מדוע נכשלה עיר המדינה ביוון.	3	דיון היסטורי בעלייתו של מוקדון ובירידת ערי המדינה.	ד. גולן <u>תולדות העולם ההלניסטי</u> (ירושלים: מאגנס) 1987 עמ' 3-57.	דיון.	
סיור לקיסריה	יום סיור		לשיעור תקדם הכנה עיונית	סיור מודרך ותרגיל בשטח.	
המדינה המושלמת 1 – עלייתה של הרפובליקה הרומית	6	הכרת עיר המדינה המופתית – רומא. היכרות עם המשטר הרומאי ומוסדותיו.	טקיטוס <u>דברי הימים</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשכ"ה עמ' 3-5. פוליביוס <u>היסטוריה</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשנ"א עמ' 399-445. קיקרו <u>כתבי קיקרו</u> (ירושלים: מוסד ביאליק, תשמ"ו) נאום הראשון נגד קטילינה, עמ' 30-44.	קריאה מודרכת והרצאה.	
המדינה המושלמת 2 – נפילתה של הרפובליקה הרומית	3	הסיבות לנפילת הרפובליקה הרומית	<u>סלוסטיוס קאטילינא</u> , <u>יוגורטא: קטעים מדברי הימים</u> (ירושלים: מוסד ביאליק) תשכ"ו, עמ' 71-135.	קריאה מודרכת והרצאה.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
המדינה המושלמת 3 – קיסר	3	הכרת אישיותו של קיסר ובעיותיה.	פלוטרכוס חיי אישים – רומא (ירושלים: מוסד ביאליק) תשל"א עמ' 371-389.	משפט בניהול התלמידים בכיתה.	
השירה הרומית: מבחר משוררים	6	הכרות עם מיטב השירה הרומית על משקליה השונים	קטולוס, הורטיוס, טירטאיוס, ורגיליוס, אובידיוס.	צפיה מודרכת.	
מורשת העולם הקלאסי: דיון מסכם	3			דיון.	מבחן ב – כל החומר שנלמד עד כה, שמשקלו 3% מהציון הסופי. הערכת מורה על נוכחות והשתתפות שמשקלה 5% מהציון הסופי

ביבליוגרפיה לקורס "יוון ורומא":

הסידוס תיאוגוניה, תרגום ש' דיקמן (ירושלים תשט"ז).

פובליוס אובידיוס נזו מטמורפוזות, תרגום ש' דיקמן (ירושלים 1965).

בראשית פרקים א'-ד'.

יחזקאל קויפמן, תולדות האמונה הישראלית (תל אביב תשי"ב) .

- הומרוס איליאדה, תרגום ש' טשרניחובסקי (תל אביב 2002).
- הומרוס, אודיסאה, תרגום ש' טשרניחובסקי, (תל אביב 2002).
- הפרגמנטים של הרקליטוס ופרמנידס.
- כתבי אפלטון, כרך ב, תרגום י"ג ליבס (ירושלים ותל אביב תש"מ).
- אריסטו, מטאפיזיקה א, תרגום ח"י רות, (ירושלים תש"ט).
- אריסטו אתיקה: מהדורת ניקומאכוס, תרגום י"ג ליבס (ירושלים תשל"ג).
- הרודוטוס היסטוריה, תרגום ב' שמרון ור' צלניק (תל-אביב 1998).
- תוקידידס תולדות מלחמת הפלופונס, תרגום א"א הלוי (ירושלים תשי"ט).
- אריסטו, פואטיקה, תרגום י' רינון (ירושלים תשס"ג).
- לקט מקורות מתוך אפלטון, המדינה (בתוך ב' זיסר וד' צור עורכים, המחשבה המדינית – מבחר כתבים, ירושלים ותל אביב תשנ"א, 23 – 52).
- אריסטו, פוליטיקה, תרגום נ' קרשון, תל אביב 2009.
- פלוטארכוס, חיי אישים – אנשי יוון, תרגום א"א הלוי, ירושלים תשל"א, חיי אלכסנדרוס, חיי קיסר וחיי קאטון האחרון.
- טיטוס ליויוס, תולדות רומא, תרגום ש' דבורצקי (ירושלים תשל"ב).
- טקיטוס, ספרי השנים, תרגום ש' דבורצקי (ירושלים תשכ"ב).
- פוליביוס היסטוריה, תרגום ב' שמרון (ירושלים תשנ"א).
- מרקוס טוליוס קיקרו, כתבים נבחרים, תרגום ר' בירנבאום (ירושלים תשמ"ו).
- אוגוסטוס קיסר, Res Gestae Divi Augusti, תרגום מן האינטרנט.
- ורגיליוס, אינאיס, תרגום ש' דיקמן, (ירושלים תשכ"ב).

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

יובנאליס, הסטריות, תרגום ר' בירנבאום, (ירושלים תשס"ג).

טקיטוס, ספרי השנים, תרגום ש' דבורצקי (ירושלים תשכ"ב).

חלק ג – בני אברהם

כיתה יא, 6 שעות שבועיות לאורך מחצית א, סה"כ 90 שעות הכוללים שני ימי סיור.

מטרתו של חלק זה היא להציע בפני התלמידים היכרות עם קווים מרכזיים בהתפתחותן של "דתות הספר" המונותיאיסטיות בעת העתיקה המאוחרת. שאיפתנו היא לאפשר לתלמידים להבין את הקשרים ההדדיים בין היהדות, הנצרות והאסלאם באותה תקופה, מבלי לוותר על העמקה (במגבלות מסגרת הזמן) בכל אחת מן המסורות. היחידה מחולקת לשני נושאים ראשיים. הנושא הראשון – "אתונה וירושלים" – מגשר בין היחידה שנלמדה בשנה שעברה ועסקה בתרבות הקלאסית, לבין גלגוליה של אותה תרבות בדתות העת העתיקה המאוחרת, ובפרט בנצרות. הנושא נפתח בהיכרות עם הסינתזה והמתח בין יהדות להלניזם – פילון מצד אחד, ומרד החשמונאים מן הצד השני. שאר השיעורים ביחידה עוסקים בעיקר בתחנות שונות המבטאות בצורות שונות את הפן ההלניסטי בהתפתחותה של הנצרות – ישו בבשורה על פי יוחנן, פאולוס, מרטירים ונזירים. שני שיעורים נוספים עוסקים בתרבות הנוצרית-פגאנית של האימפריה הרומית המאוחרת – ניאו-פלטוניזם מחד ודמותו של אוגוסטינוס מאידך.

הנושא השני – "מהתגלות לפרשנות – הטקסט וגלגוליו בדתות הספר" – עוסק בהתגלמויות שונות של טקסטים ופרשנותם בתרבויות התקופה האמורה. הוא פותח בהתגבשותו של המקרא וראשית מפעל התרגום שלו בתקופת בית שני. אחר כך נערכת היכרות עם כיתות בית שני ובפרט עם כת תלמידי ישו – סביב קריאה בכתבי קומראן והבשורה על פי מתי. אחר כך נערכת היכרות ארוכה ומעמיקה יחסית עם פעילויות טקסטואליות ותוצרים טקסטואליים של חז"ל – מדרש, משנה ותלמוד, ונערכת השוואה בין פרשנות נוצרית ויהודית. סיומו של הנושא נוגע כבר באסלאם הקדום – למידה של סורות נבחרות בקוראן והיכרות עם הפרשנות שלו לחלק מסיפורי המקרא ולפרשנות עליו.

**בית הספר התיכון למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח**

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
יהדות והלניזם 1: מפגש.	3	התלמיד יכיר את המייצג המובהק של המיזוג היהודי-הלניסטי – פילון מאלכסנדריה. התלמיד יאתר רעיונות יהודיים ורעיונות הלניסטיים בטקסט.	לוגוס אלגוריה הלניזם הטמעה פולמוס	פילון "על בריאת העולם" מתוך <u>כתבים</u> כרך שני, בעריכת סוזן דניאל נטף (ירושלים: מוסד ביאליק) עמ' 15-62.	קריאה מודרכת, ניתוח טקסט ודיון.	
יהדות והלניזם 2: משבר.	3-6	התלמיד יכיר את מרד החשמונאים כמשבר בין יהדות להלניזם. התלמיד ינסח יתרונות להטמעה תרבותית ויתרונות להיבדלות תרבותית.	הלניזם קנאות דתית רטוריקה הטמעה התנגדות	"ספר מקבים א" <u>הספרים החיצוניים</u> בעריכת אברהם כהנא (ירושלים: בית הלל) פרקים א-ט 31. "ספר מקבים ב" שם פרקים א- י 9.	דיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
יהדות והלניזם 3: הנצרות כמיזוג של יהדות והלניזם.	3	התלמיד יפגוש לראשונה את הברית החדשה. התלמיד יבחין בתפיסה הנוצרית של ישו כהתגשמות הלוגוס.	הבשורות מבנה הברית החדשה לוגוס החלפה או המשכיות	<u>הברית החדשה</u> הבשורה על פי יוחנן. קריאת רשות: ז'. ואלה <u>הנצרות הקדומה</u> (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה) תשס"ו, עמ' 36-65.	קריאה מודרכת, ניתוח טקסט ודיון.	
הנצרות מירושלים לאתונה 1: משנתו של פאולוס	6	התלמיד יעמוד על דמותו של פאולוס ועיקרי משנתו: ההבחנה בין בשר ורוח, חוק ורוח, אמונה ומעשה. ביטול המצוות בנצרות הראשיתית ופנייה לגויים.	קונברסיה מעשה-אמונה בשר-רוח מילה-תורה חטא חט	<u>הברית החדשה</u> מעשי השליחים ט', י"ג-כ"ח. <u>הברית החדשה</u> האיגרת אל הרומאים.	קריאה מודרכת, ניתוח טקסט ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
רומא מאתונה לירושלים: האימפריה הרומית מאוגוסטוס עד קונסטנטינוס	3	התלמיד יכיר את תולדות האימפריה הרומית מהמאה הראשונה עד למאה הרביעית. התלמיד ינתח את הסיבות וההשלכות של הופעת הנצרות בהקשרן ההיסטורי.	רפובליקה קיסרות קונסטנטינוס	קריאת רשות: מ. עמית, <u>תולדות הקיסרות הרומית</u> , ירושלים תשס"ב עמ' 359-376, 596-614, 825-858.	הרצאת אורח- מומחה להיסטוריה קלאסית.	
ההלניזם הפגאני המאוחר.	3	התלמיד יכיר את העולם המחשבתי של הפגאניות המאוחרת – הפילוסופיה הניאופלאטונית. התלמיד יבחין בין קשרים והבדלים בין מחשבות תיאולוגיות למחשבות פילוסופיות.	אחדות (מוניזם) גוף- נפש יפה- חכם- טוב האצלה בריאה	פורפיריוס "חיי פלוטינוס" בתוך פלוטינוס, <u>אנאדות</u> , תרגום נ. שפיגל, (ירושלים: מוסד ביאליק) 1978-1981, אנאדה ראשונה "על היפה", אנאדה שישית "על הטוב או האחד" עמודים 236-244, 402-417. קריאת רשות: שם עמודים 76-89, 101-113.	קריאה מודרכת, ניתוח טקסט, הרצאת אורח של מומחה לפילוסופיה ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
הנצרות מירושלים לאתונה 2: הנצרות המשכילה באימפריה הרומית המאוחרת	6	התלמיד יבחן את דמותו של אוגוסטינוס מהיפו – מאבות הכנסייה החשובים ביותר, ונציג מובהק של ה"נוצרים החדשים" המשכילים מן המעמדות הגבוהים	מקור הרוע והחטא ההשכלה והדרך לאמת גוף- רוח	אוגוסטינוס <u>וידויים</u> (תל-אביב: ידיעות אחרונות) 2003, ספר א פרק 19 עד סוף ספר ד, ספר ז עד סוף ספר ח, עמודים 44-108, 156-207.	קריאה מודרכת, ניתוח טקסט, הרצאה ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

תרגיל א – חיבור של עד ארבעה עמודים בנושא: "היחס בין דת לפילוסופיה" או "הגוף והנפש אצל נוצרים ויהודים" טקסט עזר לשאלה: השניה: הבשר שברוח, דניאל בויארין, עמ' 11-18, 52- 39. משקלה- 5% מהציון הסופי (בקורסים ג' וד' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6,	קריאה מודרכת, ניתוח טקסט ודיון.	"ספר מקבים ד" <u>הספרים החיצוניים</u> בעריכת אברהם כהנא (ירושלים: בית הלל). "המרטריום של פרפטואה ופליקיטס" בתוך א. קלינברג <u>רגל החזיר של האח ג'נפרו</u> (תל אביב:זמורה ביתן) תש"ס, 83-70. <u>ספרי דברים</u>, לב. <u>בבלי</u> תענית יא ע"א. <u>בבלי</u> ברכות ה ע"א-ע"ב.	שאלת הסבל האנושי הזדהות עם ישו הנצלב מירות יהודית מירות נוצרית	התלמיד ייחשף למאפיין מרכזי של הנצרות הקדומה – המרטירים וסבל הרדיפות. התלמיד ישווה בין היחס הנוצרי ליחס היהודי כלפי הסבל.	3	היחס לגוף ולסבל: מרטירים וייסורים.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
						ו-2 ציוני הערכת (מורה)
סיור למנזרי מדבר יהודה: תצפית הר הצופים, נחל פרת ודיר חג'לה.	יום סיור.	התלמיד יבקר במנזר/ים במדבר יהודה התלמיד ידון במדבר כמקום התנזרות התלמיד יכיר את הנזורה הנוצרית העתיקה במדבר יהודה.			סיור מודרך ועבודה עצמית בשטח.	
סיכום הנושא אתונה וירושלים.	3				דיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
גבולות ההתגלות 1: חתימת המקרא	3-6	התלמיד יכיר תהליכים מרכזיים בהתגבשותו של המקרא בראשית בית שני ובמהלכו: דמותו של עזרא הסופר, הקריאה בתורה, השתנות הכתב העברי וראשית התרגום. התלמיד יפגוש את הסוגה "מקרא משוכתב" וינתח את משמעויותיה לגבי כתבי הקודש	קאנון ספר קודש חתימת המקרא מקרא משוכתב	<u>בראשית</u> א-כה 11. "ספר היובלים" <u>הספרים החיצוניים</u> בעריכת אברהם כהנא (ירושלים: בית הלל) פרקים א-כג. "איגרת אריסטיאס אל פילוקרטס", שם סימנים א-ג, קא-קפא, רצה-שכב.	השוואת טקסטים ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מחלוקות פרשניות 1: יהדות בית שני	6	התלמיד ינסה להגדיר מהי כת התלמיד יזהה מאפיינים כיתתיים בטקסטים השונים התלמיד יכיר את המחלוקות בין הכיתות השונות ביהדות בית שני – פרושים, צדוקים ואיסיים.	כת פרושים צדוקים איסיים סגפנות גבולות בין הכת לחברה הכללית	יוסף בן מתתיהו <u>תולדות מלחמת היהודים ברומאים</u> (כרמל, ירושלים) ספר ב, פרק ח. ספר היובלים ה-ו קטעים מתוך סרך היחד: <u>מגילת הסרכים</u> בעריכת יעקב ליכט (ירושלים: מוסד ביאליק) עמ' 105-88, 182-180. קטעים מתוך מגילת המקדש ברית דמשק: <u>ספר ברית דמשק</u> נמצא ב: http://www.jafi.org.il/education/anthology/hebrew/gate2/H2B-sefer_brit_damesek.html	פענוח קטעים בחברותות ממגילת המקדש ומברית דמשק, השוואת מקורות ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מחלוקות פרשניות 2: הנצרות הראשיתית כפרשנית של היהדות.	3	התלמיד יכיר את התפר בין יהדות לנצרות. התלמיד יאתר את הזיקות השונות למקרא בבשורה ע"פ מתי וידון בתפישתו של ישו בבשורה זו.	פרה-פיגורציה גנאולוגיה טרנספיגורציה פרימאט מוסרי הדרשה על ההר סיפור הפסיון	<u>הברית החדשה</u> הבשורה על פי מתי.	דיון והשוואת מקורות.	
אופני פרשנות 1: המדרש – בין פרשנות הכתובים לשימוש בכתובים.	6	התלמיד יכיר טכניקות בסיסיות של מדרש. התלמיד יקרא מדרשי הלכה ומדרשי אגדה וינתח מהו יחסו של המדרש לכתבי הקודש.	מדרש הלכה מדרש יוצר מדרש מקיים מדרש אגדה	<u>משנה</u> סנהדרין ח, א-ה. <u>בבלי</u> סנהדרין עב ע"א. <u>ספרי דברים</u> סימן ריח. <u>תוספתא סנהדרין</u> יא, ו. <u>בראשית רבה</u> פרשה א.	לימוד בחברותות ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
תורה שבעל פה 1: משנה.	3	התלמיד יכיר את המשנה דרך לימוד של מסכת ברכות. התלמיד יעמוד על מאפייניה הצורניים והתכניים של המשנה. התלמיד ישווה בין משנה סיפורית למשנה הלכתית.	סדר מסכת אסוציאטיביות מול שיטתיות תורה שבכתב מול תורה שבעל פה	<u>משנה</u> ברכות. דף מקורות קצרים הכולל: <u>משנה</u> אבות א, חגיגה א ח. <u>ספרי דברים</u> שו ד"ה דבר אחר, שנא . <u>ספרא</u> בחוקותי ח יב. <u>תלמוד בבלי</u> ברכות ה ע"א, מנחות כט ע"ב. <u>אבות דרבי נתן</u> נוסח א טו ד"ה מה היה. <u>שמות רבה</u> מא, מז.	לימוד בחברותות ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
תורה שבעל פה 2: תלמוד בבלי.	6-9	התלמיד ייחשף לתלמוד. התלמיד יפענח כמה סוגיות ממסכת ברכות ויכיר את תכניהן ואת הטכניקות הפרשניות והדיאלקטיות המצויות בהן.	מקור תנאי ברייטא הלכה מדרבנן הלכה מדאורייתא סוגיה קושייה	<u>תלמוד בבלי</u> ברכות יג ע"ב; טו ע"א; יט ע"ב – כ ע"א; כ ע"ב – כא ע"א; לה ע"א-ע"ב. יילמדו כשתי סוגיות מתוך המצוין מעלה.	לימוד בחברותות ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
תורה שבעל פה 3:הרצאה היסטורית על השתלשלות ההלכה ושימוש בפרויקט השו"ת	3	התלמיד יכיר את התפתחות ההלכה היהודית ויזהה את הספרים המרכזיים בהתפתחות זו- סוגות וכותרים. התלמיד ידע לחפש מקורות בפרויקט השו"ת.	קודקס משנה תלמוד משנה תורה שולחן ערוך שו"ת		הרצאה והדגמה	תרגיל ב - תרגיל באורך של 3-4 עמודים בנושא: "מדרש אגדה- ניתוח ויצירה" או: "סוגיה תלמודית בחתך היסטורי" או "השוואה בין סיפור יוסף המקראי לזה שבקוראן" משקלה- 5% מהציון הסופי.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
אופני פרשנות 2: פרשנות נוצרית לעומת פרשנות יהודית.	3	התלמד יכיר דוגמה לפולמוס הפרשני בין יהדות חז"ל לנצרות הקדומה.	פולמוס פירוש טיפולוגי פירוש סמלי	יוסטינוס מרטייר <u>דיאלוג עם טריפון היהודי</u> תר. דוד רוקח (ירושלים: מאגנס) תשס"ד, עמ' א- קמ"ב.	דיון.	
סיור לאתרים הקדושים בעיר העתיקה בירושלים. או סיור להיכל הספר במוזיאון ישראל	יום סיור	התלמיד יבקר באתרים הקדושים לשלוש הדתות ויפיק מידע על משמעויותיהם. או: התלמיד יבקר בהיכל הספר ויפגוש את מגילות מדבר יהודה.			סיור מודרך.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
גבולות ההתגלות 2:	6	התלמיד יכיר את האקלים ההיסטורי להתפתחות האסלאם. התלמיד יפגוש לראשונה את הקוראן.	ג'האלייה סורה	<u>פרקים בתולדות הערבים והאסלאם</u>, בעריכת חוה לצרוס יפה (רשפים, תל אביב) עמודים 82-101. <u>הקוראן</u> תרגם אורי רובין (תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב) סורות 1, 4, 5, 7, 27, 97.	הרצאת אורח מומחה לאסלאם ולקוראן. קריאה מודרכת ודיון.	
אופני פרשנות 3: קוראן, מדרש ופרשנות באסלאם	6	התלמיד יעמוד על יחסו של הקוראן כלפי כתבי הקודש האחרים ו"עמי הספר". התלמיד ישווה בין תכנים יהודיים לתכנים מוסלמיים. התלמיד יעמוד על הזיקה בין סיפורי יוסף במקורות יהודיים ובמקורות מוסלמיים.		<u>הקוראן</u> תרגם אורי רובין (תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב) סורה 12. קטעים מתוך <u>סיפור אדוננו יוסף הצדיק</u>, בתוך: 56-133M. S. Bernstein, <i>Stories of Joseph</i>, Detroit 2006 pp. קטע מתפסיר ביידאוי, בתוך: H. Gaetje, <i>The Qur'an and its Exegesis</i>, Oxford 1996 pp. 105-116.	הרצאת אורח מומחה לאסלאם ולקוראן. קריאה מודרכת ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
סיכום: סיכום הנושא השני והמחצית ומשוב.	4				דיון.	מבחן כתיבת חיבור עם חומר פתוח (essay) על אחד משלושה נושאים שנלמדו במחצית. משקלה- 5% מהציון הסופי. הערכת המורה בסוף הקורס על השתתפות ומעורבות- 5% מהציון הסופי.

ביבליוגרפיה לקורס "שלוש הדתות":

פילון "על בריאת העולם" מתוך כתבים כרך שני, בעריכת סוזן דניאל נטף (ירושלים: מוסד ביאליק).

הספרים החיצוניים בעריכת אברהם כהנא (ירושלים: בית הלל). מקבים א, מקבים ב, מקבים ד, ספר היובלים, אגרת אריסטיאס

הברית החדשה הבשורה על פי יוחנן.

ז'. ואלה הנצרות הקדומה (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה) תשס"ו.

מ. עמית, תולדות הקיסרות הרומית, ירושלים תשס"ב.

פורפיריוס "חיי פלוטינוס" בתוך פלוטינוס, אנאדות, תרגום נ. שפיגל, (ירושלים: מוסד ביאליק) 1978-1981.

אוגוסטינוס וידויים (תל-אביב: ידיעות אחרונות) 2003

"המרטיריום של פרפטואה ופליקיטס" בתוך א. קלינברג רגל החזיר של האח ג'ינפרו (תל אביב: זמורה ביתן) תש"ס.

ספרי דברים

תלמוד בבלי

משנה

תוספתא סנהדרין.

בראשית רבה.

יוסף בן מתתיהו תולדות מלחמת היהודים ברומאים (כרמל, ירושלים)

מגילת הסרכים בעריכת יעקב ליכט (ירושלים: מוסד ביאליק)

מגילת המקדש נמצא ב:

<http://dss.collections.imj.org.il/temple>

ספר ברית דמשק נמצא ב:

http://www.jafi.org.il/education/anthology/hebrew/gate2/H2B-sefer_brit_damesek.html

יוסטינוס מרטיר דיאלוג עם טריפון היהודי תר. דוד רוקח (ירושלים: מאגנס) תשס"ד

פרקים בתולדות הערבים והאסלאם, בעריכת חוה לצרוס יפה (רשפים, תל אביב)

הקוראן תרגם אורי רובין (תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב)

.56-133M. S. Bernstein, *Stories of Joseph*, Detroit 2006 pp.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

H. Gaetje, *The Qur'an and its Exegesis*, Oxford 1996 pp. 105-116.

חלק ד – עידן האמונה

כיתה יא, 6 שעות שבועיות לאורך מחצית ב, סה"כ 90 שעות + יום סיור.

מטרתו של חלק זה היא לערוך לתלמידים היכרות עם מאפיינים מרכזיים של המחשבה בעולם המערבי בימי הביניים.

המחצית נפתחת בעיסוק בהמשכיותה של ה"אימפריה הרומית" כמושג מפתח בימי הביניים גם אחרי חורבן האימפריה המערבית. הקורס מטפל בנפילת האימפריה, באפיונה מחדש של האימפריה הרומית המזרחית – ביזנטיון ובכיבושי האסלאם. לאחר מכן, נטווים הניסיונות לכונן סדר חדש באירופה המערבית: סדר שיש בו המשכיות אך גם התחלות חדשות ושמתוכו התגבשה "אירופה". הן הנצרות והן האסלאם עוסקות בתקופה זו ביחסים בין סמכות דתית וכוח אלוהי לבין סמכות ארצית וכוח פוליטי. מחד גיסא, עוברים ציוויי הדת קודיפיקציה ומקבלים ביטוי בחקיקה ובאופני הסמכות הפוליטיים. מאידך גיסא, הופכת הדת הממוסדת למקור סמכות ולגיטימציה למהלכים פוליטיים ומדיניים. שילוב זה מקבל ביטוי ביצירות רבות מן התקופה ותורם להתפתחותו של מושג האבירות כפיתרון למתח הזה. הנושא נחתם בהיכרות עם ממלכות הצלבנים בארץ ישראל.

הנושא השני בחלק זה – "האדם מול העולם בימי הביניים" עורך לתלמידים היכרות עם אופנים שונים שבהם תפס האדם הימי ביניים את העולם ותיאר אותו. יחד עם העיסוק בהירארכיה ארצית, עסקו הוגי ימי הביניים בהירארכיה הקוסמית והאונטולוגית. נושא זה יכלול בתוכו התייחסות למושגי יסוד בפילוסופיה של ימי הביניים ביהדות, בנצרות ובאסלאם ונגיעה במיסטיקה כפי שהיא באה לידי ביטוי במקורות נוצריים, יהודיים ומוסלמיים. אחר כך יכירו התלמידים את ביטויי האמנותיים של הסדר הקוסמי באדריכלות של ימי הביניים ובאמנות חזותית. הנושא נחתם בהיכרות עם הקוסמולוגיה של ימי הביניים דרך הקומדיה האלוהית לדנטה.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
האימפריה המערבית	6	התלמיד יכיר את פלישות השבטים הגרמאנים וילמד לנתח מקור היסטורי פשוט	נפילת האימפריה הרומית	מקורות מתוך <u>מתפללים לוחמים</u> ו <u>עמלים</u> וניתוחם	תרגיל בכיתה ובקבוצות: ניתוח מסמך היסטורי	
	3	התלמיד יתוודע אל התהליך ההיסטורי שבו כבשו הערבים תוך כמאה שנים שטחים מהודו ועד ספרד.	התאסלמות ושערו	נחמיה לבציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון היר, <u>האסלאם: מבוא להיסטוריה של הדת</u>	קריאה מקדימה והרצאת אורח, מומחה בתחום תולדות הערבים והאסלאם	
	3	התלמיד יערוך הכרות עם המתח שבין סמכות דתית לסמכות פוליטית אצל יורשי מוחמד.	שלטון דתי מול סמכות רוחנית	אלמוארדי "על שאלת האימאמיות" בתוך <u>תולדות המחשבה המדינית</u> . עמ' 246-268.	קריאה מודרכת על-ידי מומחה בתחום תולדות הערבים והאסלאם	
	3	התלמיד ילמד על הקיסרות הביזנטית ועל החותם שטבעה על העולם הנוצרי.	ביזנטיון אימפריה קודיפיקציה	דונלד מ' ניקול. "יוסטיניאנוס הגדול ויורשיו, 527-610" בתוך <u>ראשיתה של אירופה</u>	קריאת מאמר, ניתוח ודיון	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		התלמיד ינתח מאמר אקדמי.				
צורות של אירופה	3	התלמיד ילמד כיצד לחשוף כמה מהמוטיבציות של השליטים הגרמאנים להתנצר	התנצרות	גרגוריוס מטור, האגרטל מסואסון והתנצרותו של כלוביס. מתורגם <u>בראשיתה של אירופה</u>	ניתוח מקור היסטורי ודיון	
	3	התלמיד יכיר את החיים במנזר באירופה ויבחן את התקנון העומד במרכזם	רגולה מעמד "המתפללים"	הרגולה הבנדיקטינית, מתורגם <u>בראשיתה של אירופה</u>	ניתוח מקור היסטורי ודיון	
	3	התלמיד יערוך היכרות עם תקופת הרנסנס הקרולינגי ועם כתיבת ביוגרפיה בימי הביניים	ביוגרפיה רנסנס קרולינגי קרל הגדול	הביוגרפיה של אינהרד	קריאה מקדימה ודיון	
	6	התלמיד יכיר את המעמד הלוחם והאתוס העומד במרכזו.	מעמד "הלוחמים" אבירות	ביאוולף מתורגם <u>באנתולוגיה של ספרות ימי-הביניים</u> שירת רולן	קריאה, תרגיל בקבוצות, דיון	
של הסדר	3	התלמיד יערוך היכרות עם מאבק האיננוסטיטורה והרפורמה האפיפיורית	מאבק האיננוסטיטורה הסכיזמה הגדולה	האיגרת האפיפיורית של גרגוריוס השביעי. מתורגם <u>במתפללים לוחמים ועמלים</u>	הרצאה, ניתוח מקור היסטורי ודיון	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
		של המאה ה-11. התלמיד יתוודע אל סוגת האיגרות.	אפיפורות			
	3	התלמיד יבחן את המושגים המארגנים את תפיסת העצמי ותפיסת העבר בימי הביניים. התלמיד יתמודד עם מאמר אקדמי מורכב.	תפיסת העבר מושג "האמת" בימה"ב אסכולת האנאל טיעון דיאלקטי	אהרן גורביץ' "על חוק נבנית ארץ" בתוך <u>תמונת העולם של אנשי ימי הביניים</u> .	קריאת מאמר, ניתוח ודין	
	3	התלמיד יערוך הכרות עם מושגים מרכזיים באמנות מראשית ימי הביניים לשיאם.	סדר ותכנון אור קתדרלה		הרצאת אורח מומחה בתחום אמנות ימי הביניים	תרגיל: ניתוח מקור היסטורי חזותי או טקסטואלי המתאר טקס בימי הביניים (כ- 3 עמודים). משקלו- 5% מהציון הסופי (בקורסים ג' וד' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני הערכת מורה)
	סיכום ביניים					
סעי הצלב	3	התלמיד ילמד על מסעי הצלב ויבחן את היחסים בין מוסלמים לנוצרים	מסעי הצלב צליינים מסדרי אבירים	<u>קורות המלחמה הקדושה</u>	קריאה מקדימה, המשך תרגיל "אתוס האבירות" בקבוצות ודין	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
כולסטיקה		במהלך מסע הצלב השלישי.				
	יום			סיור צלבנים		
	6	התלמיד יטעם מהפיתוח המוסלמי של המדע הקלאסי.	קוסמולוגיה תלמאית תמונת עולם אריסטוטלית מפעל התרגומים		הרצאת אורח מומחה בתחום ההיסטוריה של המדע	
	3	התלמיד יתבונן במספר במעברים בין תרבות מוסלמית לתרבות מערב אירופאית דרך המדעים.	הגירה של ידע פרשנות וקומנטר	אחד מכתבי הקוודריוויום, למשל: Robert Grosseteste, <u>On Light (De Luce)</u> .	הרצאת אורח מומחה בתחום ההיסטוריה של המדע	
	3	התלמיד יבחן את פיתוחם של הכלים הסכולסטיים והמלומדים החדשים.	דיאלקטיקה תאולוגיה	תולדות האסונות, מתוך <u>מכתבי אבלר ואלואיז</u> או <u>Sic et Non</u>	קריאה מקדימה, קריאה בחברותות ודין	
	6	התלמיד יתמודד באופן ישיר עם ההתפלספות הסכולסטית בשיאה.	פילוסופיה אריסטוטלית מול תאולוגיה סוד	Thomas Aquinas, <u>Summa Theologica</u> , part 2 q. 26.	קריאה בחברותות ודין מסכם	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
	3	התלמיד יערוך היכרות עם התנאים ההיסטוריים חברתיים שהצמיחו את הסכולסטיקה והסכולסטיקאים - אוניברסיטאות וערים.	אוניברסיטה בורגנים סטודנטים מרצים דוקטורים	קובץ מקורות (צולם מקבצי מקורות לקורסים באוניברסיטה העברית)	תרגיל בקבוצות והדמיה	
מיסטיקה	3	התלמיד יציץ אל הקשרים בין סכולסטיקה ומיסטיקה בעולם היהודי.		איגרת לרבני צרפת בדבר הרמב"ם	הרצאת אורח מומחה בתחום מחשבת ישראל	
	6	התלמיד יתמודד עם מחשבה מיסטית נוצרית משני סוגים.	אופני הביטוי המיסטיים: תארי שלילה, אוקסימונונים, עליה וירידה, התגלות	דיוניסיוס ארופגיטס ומייסטר אקהרט	קריאה מקדימה, קריאה בחברותות ודיון	
	3	התלמיד יכיר את אחד מאופני ההתמודדות המיסטית עם שאלות הלכתיות בעולם היהודי.		רמב"ן על קורבנות	הרצאת אורח וקריאה משותפת עם מומחה בתחום מחשבת ישראל	
	3	התלמיד יערוך היכרות עם זרם מיסטי בדת האסלאם.	ידידי האל אוטוריטה דתית מול התגלות אישית	סבירי, <u>הסופים</u> : אנתולוגיה	הרצאת אורח וקריאה משותפת עם מומחה בתחום האסלאם	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מי הביניים	6	התלמיד ילמד על כמה מניסיונות הערעור על הסדר הימי-ביניימי ויכיר את הדרכים הממוסדות להתמודדות עם אותם ניסיונות.	מינות: ולדנזים, קתרים, פסאודו-אפוסטולים מסדרי היחפנים: פרנציסקנים ודומיניקנים	קובץ מקורות (צולם מקבצי מקורות לקורסים באוניברסיטה העברית) על המינות ומסדרי המטיפים מתוך: סופיה מנשה, <u>הכנסייה הקתולית בימי הביניים</u>	הרצאה וניתוח מקורות היסטוריים	הגשת תרגיל - השוואה בין פילוסופיה למיסטיקה ביחס לרעיון מסוים משקלו- 5% מהציון הסופי
	6	התלמיד יערוך היכרות עם הקומדיה האלוהית לדנטה – קוסמולוגיה, אמונה ושירה.	קוסמולוגיה פורגטוריום חסד גן עדן	חלקים מתוך הקומדיה האלוהית: שיר ראשון וחמישי בתופת ושיר אחרון בתור הטוהר שיר שמונה-עשרה בטור הטוהר ושירים 30-33 בעדן	קריאה משותפת ודיונים	
סיכום ומשוב						
מבחן בכיתה הכולל קטע ומשקלו 5% unseen מהציון הסופי. הערכת מורה- משקלה 5%						

ביבליוגרפיה לקורס "עידן האמונה":

עליזה ג'ניאנו, מתפללים, לוחמים ועמלים באירופה הלאטינית במאות ה'-י"ב : לקט מקורות לתולדות הכנסייה, ההגות, המשטר והחברה באירופה הלאטינית במאות ה'-

י"ב (הדר, 1981).

נחמיה לבציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון הלר האסלאם : מבוא להיסטוריה של הדת (האוניברסיטה הפתוחה, 2008). כרך א'.

אלמוארדי, "על שאלת האימאמיות" מתוך תולדות המחשבה המדינית (האוניברסיטה הפתוחה, 2001).

דונלד מ' ניקול. "יוסטיניאנוס הגדול ויורשיו, 527-610". בתוך: א. שגריר וד. אפרת, ראשיתה של אירופה: מערב אירופה בימי הביניים המוקדמים (האוניברסיטה הפתוחה, 2003). כרך ד: מערב ומזרח, עמ' 27-45.

אורה לימור ויצחק חן, ראשיתה של אירופה: מערב אירופה בימי הביניים המוקדמים (האוניברסיטה הפתוחה, 2003).

אינהרד, חיי קרל הגדול (האוניברסיטה הפתוחה, 2005).

אהרן גורביץ, תמונת העולם של אנשי ימי-הביניים (אקדמון, 1993).

לורנס בסרמן, אנתולוגיה של ספרות ימי-הביניים (דביר, 1991).

אריה סתו, שירת רולן : לפיענוח הכתוב הסמוי (תמוז, 2000).

מרק בלוק, החברה הפיאודאלית (מאגנס, 1988).

אמברואז, סיפור הקורות של המלחמה הקדושה : שירת מסעו של ריצ'רד לב הארי לארץ-ישראל (יד יצחק בן-צבי, 2005).

פטר אבלר, מכתבי אבלר ואלואיז (דביר, 1997).

Peter Abelard, Prologue to Sic et Non.

Thomas Aquinas, Summa Theologiae, part 2 q. 26.

סופיה מנשה, הכנסייה הקתולית בימי הביניים (האוניברסיטה הפתוחה, 2006). כרכים א ו- ג.

Robert Grosseteste, On Light (De Luce).

שרה סבירי, הסופים : אנתולוגיה (אוניברסיטת תל-אביב, 2008).

דנטה אליגירי, הקומדיה האלוהית (תרשיש, 1956).

פסבדו דיוניסיוס "על התיאולוגיה המיסטית" קשת החדשה 15 (2006).

כתבי רבינו משה בן נחמן (מוסד הרב קוק, 1963).

יוסף שוורץ, "על כן מתפלל אני לאלוהים שיעשני ריק מאלוהים: שתי דרשות של מייסטר אקהרט בתרגום לעברית, תרגום ומבוא" אלפיים 24 (2003).

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

דנטה אליגיירי, הקומדיה האלוהית. תרגום: ע. אולסבנגר (תרשיש, תש"ד-תשט"ז).

חלק ה – עליית האדם

כיתה יב, 6 שעות שבועיות במשך מחצית א, סה"כ 90 שעות + חצי יום סיור.

חלק זה מכסה את התקופה מהרנסנס ועד הבארוק (בערך 1350-1700). בשנים אלו עוברת התרבות המערבית שינויים מרחיקי לכת. מתרחש מהפך בפני החינוך וההשכלה המקבל ביטוי גם באמנות. לפי התפיסה החדשה של הלימוד ההומניסטי (studia humanitatis) שנוצרה בפירנצה של המאה ה-15 על האדם להיות בעל השכלה רחבה ככל האפשר המשלבת יכולות תיאורטיות במדעי הרוח ובמדעים ויכולות מעשיות. תוכנית זו שוכללה בתקופות הבארוק באקדמיות למדעים ולאמנות, עם הכנסתם לקוריקולום הלימודי של תחומים חדשים וכלים ביקורתיים המבוססים על ראייה מדויקת יותר של העולם הסובב ועל הבנה טובה יותר של תופעות הטבע. כתוצאה מכך האדם, יכולותיו, רצונותיו וכוחותיו הופכים להיות מרכזיים. גבולות עולמו של האדם – התחום בו הוא יכול לשלוט ואותו הוא יכול להכיר, לנבא ולהסביר בכוחותיו - גדל לאין שיעור. כתוצאה מכך, שני הנושאים העיקריים המאפיינים את התקופות האלו הם: ההומניזם החדש - עליית ערך האדם, והרחבת הגבולות הפיזיים והמדעיים של העולם המוכר.

בבסיס חלק זה עומדות שתי שאלות יסוד שליוו את האדם המשכיל מתקופת הרנסנס ואילך:

1. האם ניתן להגיע לחקר 'האמת' בכלים ביקורתיים ומתוך התבונה הטבועה באדם? ומהו הקריטריון הקובע מהי 'האמת'?

2. מהם גבולות יכולתה של החברה האנושית בעידן של הרחבת הגבולות הפיזיים והמדעיים?

הרחבת הגבולות הפיזיים של 'העולם המוכר', ממסעות הפורטוגלים סביב אפריקה בראשית הרנסנס דרך גילוי אמריקה ועד לפתיחתם של ערוצי מסחר ימיים למזרח הרחוק, לצד כינונו של המדע החדש במאה ה-17, הגדירו מחדש את תפיסת 'המרחב' של האדם בתקופה המודרנית המוקדמת. האדם החדש לא הסתפק בלימוד תופעות

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

הטבע הסובבת אותו, אלא ניסה לבדוק מהם גבולות יכולתה של החברה האנושית להתפתח ולחרוג מבחינה כלכלית, חברתית ואנושית אל מעבר לעיר ולמדינה שלה. התפיסה הביקורתית של המציאות הביאה אותו לבדוק את מרכיבי היסוד של המדינה: צורת השלטון, החוקים ואושרם של התושבים. בחינה זו התבססה על הרעיון שניתן ליצור אנושות טובה יותר.

בית הספר התיכון למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח

נושא	מספר שעות	מטרות	מושגים מרכזיים	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
הומניזם והרנסנס האיטלקי	6	התלמיד ילמד על המגפה של המאה ה-14 ומשבר סוף ימי הביניים.	המגפה השחורה משבר סוף ימי הביניים	הקדמה, סיום ופרקים נבחרים מתוך: בוקאצ'ו <u>דקאמרון</u> . פטררקה, <u>מבחר שירים</u> .	הרצאה ודיון.	
	6	התלמיד יערוך היכרות עם יצירות אמנות ואמנים מרכזיים ברנסנס האיטלקי, וכן עם התאוריה של הציור ברנסנס.		אלברטי "על הציור".	הרצאת אורח מומחה לתולדות האמנות בראשית העת החדשה ועבודה בקבוצות על ניתוח יצירה.	
	3	התלמיד ילמד להכיר את המרכיב ההומניסטי בבסיס הרנסנס.	הומניזם נאופלטוניות קבלה נוצרית האקדמיה האפלטונית בפירנצה	פיקו דלה מירנדולה, <u>נאום על כבוד האדם</u> .	דיון וניתוח טקסט.	
	3	התלמיד יתמודד עם השאלה האומנם ניתן להגדיר את הרנסנס כתקופה חדשה?	היסטוריוגרפיה מושג ה"רנסנס" הומניזם אזרחי	חלקים מתוך: בורקהרט, <u>תרבות הריניסאנס באיטליה</u> ומתוך: הויזינגה, <u>סתיו ימי הביניים</u>		

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	מושגים מרכזיים	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
מדינה במידת אנוש	3	התלמיד יתוודע אל הגותו הפוליטית של מקיאוולי.	המעלה הטובה אזרחות הומניסטית	מקיאוולי <u>הנסיך</u> . ישעיהו ברלין "על מקוריותו של מקיאוולי".		
	3	התלמיד יתמודד עם תפישת האוטופיה של מור.	אוטופיה	תומס מור, <u>אוטופיה</u> .	דיון.	
רפורמציות	6	התלמיד ילמד וינתח את הרפורמציה הלותרנית בהיבטיה הרעיוניים.	חסד פרה דסטינציה דת ומדינה	מרטין לותר "95 התזות" ו"על חירות האדם הנוצרי" מתוך <u>ארבעה חיבורים תיאולוגיים</u> .	קריאה ודיון.	תרגיל - ניתוח תוכן של יצירת אמנות מתקופת הרנסנס משקלו 5% (בקורסים ה' ו' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני הערכת מורה).
	3	התלמיד יתוודע אל הרפורמציה אחרי לותר במישור התיאולוגי ובזירה הפוליטית	תורת הגזירה הכפולה תאוקרטיה	אוסף מקורות מראשית העת החדשה של החוג להיסטוריה באוניברסיטת תל-אביב. חלקים מתוך: אליאב-פלדון <u>הרפורמציה הפרוטסטנטית</u> .	הרצאה, קריאת מקורות ודיון.	
	3	התלמיד יערוך היכרות עם הרפורמה הקתולית ומלחמות הדת	מסורת הכנסייה אינקוויזיציה צנזורה		הרצאה וקריאת מקורות היסטוריים.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	מושגים מרכזיים	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
ספקנות	3	התלמיד יכיר את הספקנות החדשה וההומניזם הנוצרי.	ספקנות הומניזם נוצרי	ארסמוס <u>שבחי הסכלות</u>	קריאה ודיון.	
	3	התלמיד יתמודד עם רעיון הספקנות הגורפת והרלטיוויזם	רלטיוויזם פירוניזם	מישל דה-מונטין "על נוקדנותם של המורים" ו"על הקניבליזם" ו"מצוות אלוה יש לשפוט בדרך מפוכחת" מתוך <u>המסות</u> .	קריאה בחברותות ודיון.	
	3	סיכום ביניים	הקריטריון לאמת	Popkin, <u>The history of skepticism. ch. 1-3.</u>	ניתוח מאמר ודיון מסכם.	
ברוק	3	התלמיד ילמד על השינויים המוסיקליים בבארוק ועם מאפייני המוסיקה בתקופה זו.			הרצאת אורח מומחה לתולדות המוסיקה, עם הדגמות מוסיקליות.	
	6	התלמיד יתוודע אל מחזה או יצירה ספרותית מהמאה ה-17.	משחקיות דמיון, שגעון ותבונה	שקספיר, <u>חלום ליל קיץ</u> או: פרקים נבחרים מתוך סרוואנטס, <u>דון קיחוטה</u> .	קריאה בחברותות, המחזה קצרה, דיון.	
	3	התלמיד ילמד להכיר ולזהות את המאפיינים העיקריים של הציור והפיסול בבארוק ושל הארכיטקטורה בתקופה זו.			שיעור אורח מומחה בתולדות האמנות: הרצאה בליווי מצגת.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	מושגים מרכזיים	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
	חצי יום	סיור במוזיאון ישראל: תצוגת יצירות מן הבארוק.			סיור מודרך ועבודה עצמית בקבוצות.	
	3					רפרט – ניתוח של יצירה ספרותית מהמאה ה-16 או ה-17 בקונטקסט. משקלו 5%
גילוי העולם	3	התלמיד יכיר את המניעים והשינוי בתפישת העולם בעקבות גילוי אמריקה.	העולם החדש גיאוגרפיה תלמאית כרטוגרפיה	קולומבוס, "תרגמה מירי אליאב-פלדון.	קריאה ועבודה עצמית על פענוח מפות עתיקות.	
	6	התלמיד ילמד על המהפכה ההליוצנטרית באסטרונומיה.	קוסמוגרפיה הליוצנטריות	קטעים של ניקולאוס קופרניקוס ויוהאן קפלר <u>בהמחשבה הפיסיקאלית בהתהוותה.</u>	הרצאת אורח מומחה בתחום ההיסטוריה של המדע וניתוח טקסטים.	
	3	התלמיד יחלץ את התפיסה הגלילאית של המדע.	ניסיון מול ניסוי	קטעים מאת פראנסיס בייקון וגלילאו גליליי מתוך <u>המחשבה הפיסיקאלית בהתהוותה.</u>	הרצאת אורח מומחה בתחום ההיסטוריה של המדע וניתוח טקסטים.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	מושגים מרכזיים	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
	3	התלמיד יתוודע אל תפיסתו של דקארט את המרחב	עצם מתפשט עצם חושב מרחב קרטזיאני	קטעים מאת רנה דקארט מתוך <u>המחשבה הפיסיקאלית בהתהוותה</u> .	הרצאת אורח מומחה בתחום ההיסטוריה של המדע ודיון.	
		התלמיד יכיר את עקרונות הפיסיקה והאופטיקה של ניוטון		נשמח להמלצות היועץ לטקסטים בעניין זה		
	3	סיכום ביניים - מדע וברוק			הרצאת אורח מומחה בתחום ההיסטוריה של המדע, דיון והדגמות.	
	3	התלמיד יכיר סוג ביקורת אחד על המדע החדש וימרותיו. - השיעור הורד כדי לאפשר קיום שיעור על ניוטון.	סאטירה	חלקים מתוך: יונתן סויפט, <u>מסעי גוליבר</u> .	קריאה משותפת ודיון.	
	3	התלמיד יערוך הכרות עם קבלת האר"י ורעיון הקבלה המעשית.	ספירות צמצום שבירת כלים ניצוצות		הרצאת אורח ממוחה בתחום מחשבת ישראל ודיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	מספר שעות	מטרות	מושגים מרכזיים	טקסטים	דרכי הוראה	דרכי הערכה
	3	התלמיד יערוך הכרות עם התנועה השבתאית	משיחיות סטרא אחרא	שלום, "מצוה הבאה בעבירה"	הרצאה, ניתוח מאמר ודיון.	
	3	סיכום			דיון.	עבודת מיזוג – על אספקט אחד של התקופה עפ"י בחירת התלמיד ובתיאום עם המורה. משקלה 5%

ביבליוגרפיה לקורס "עליית האדם":

ג'ובני בוקצ'ו, דקאמרן (כרמל, 2000).

פרנצ'סקו פטררקה, מבחר שירים (מרחביה, 1953).

ג'ובני פיקו דלה מירנדולה, נאום על כבוד האדם (כרמל, 1990).

אלברטי "על הציור" מתוך פרקים בתיאוריה של אמנות הרנסאנס והבארוק בעריכת משה ברש (ירושלים: מאגנס, תשמ"ט).

ניקולו מקיאבלי, הנסיך (דביר ושלם, 2003).

ישעיה ברליון, נגד הזרם: מסות בהיסטוריה של האידיאות (עם עובד, 1986).

יעקב בורקהרט, תרבות הריניסאנס באיטליה (מוסד ביאליק, 1966).

יוהן הויזינגה, סתיו ימי הביניים (כרמל, 2009).

מרטין לותר, ארבעה חיבורים תיאולוגיים (רמות-אוניברסיטת תל אביב, 2001).

תומס מור, אוטופיה (רסלינג, 2008).

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

דזידריוס ארסמוס, שבחי הסכלות (מרחביה, 1966).

מירי אליאב-פלדון, הרפורמציה הפרוטסטנטית (משהב"ט, 1997).

מישל אקס דה מונטן, המסות (שוקן, 2007).

Richard Popkin, The history of scepticism from Erasmus to Descartes (New York : Humanities Press, 1964).

ויליאם שקספיר, חלום ליל קיץ (הוצאת פועלים, 1988).

מיגל דה סרוואנטס, דון קיחוטה דה לה מאנצ'ה (הספריה החדשה, 1994).

"מכתב קולומבוס", תרגמה מירי אליאב-פלדון, זמנים 41 (אביב 1992), עמ' 70–74.

שמואל סמבורסקי, המחשבה הפיסיקאלית בהתהוותה: מן הפילוסופיה הקדם-סוקראטית עד הפיסיקה של הקוואנטים, אנתולוגיה (מוסד ביאליק, 1972).

יונתן סויפט, מסעי גוליבר (שוקן, 2000).

גרשם שלום, "מצוה הבאה בעבירה" בתוך: מחקרים ומקורות לתולדות השבתאות וגלגוליה (ביאליק, 1982).

חלק ו – עידן הקידמה

כיתה יב, 6 שעות שבועיות לאורך מחצית ב, 70 שעות בשל הבגרויות .

מאה וחמישים השנים שבין 1750 לבין 1900, השנים אותן מכסה חלק זה, היו שנים של התקדמות מהירה. תקופה זו מתאפיינת בשיאים חיוביים ושליילים

בתחומים רבים:

- התפשטות הדמוקרטיה הליברלית ושחרורם של רבים מדיכוי וניצול, במקביל לעלייתם של רעיונות פוליטיים נצלניים ורעיונות בעלי פוטנציאל רצחני (שיתמש במאה ה-20).

- מהפכה תעשייתית והתפתחות מדעית חובקת עולם המשפרת את אפשרויות החיים ואיכותם, אך בה בעת גם יוצרת ניכור, פערים כלכליים ושאלות מוסריות המערערים את ההבטחה הגלומה בהם.

- חשיפה הולכת וגוברת של שכבות רחבות לתרבות, מול סכנה של רדידות תרבותית.

- קירוב רעיוני בין עמים ותרבויות, לצד לאומנות קיצונית.

אנו נתמקד בלימוד שני נושאי רוחב מרכזיים בתקופה. הראשון הוא רעיון הקידמה והנאורות – התקווה והשאיפה לשיפור מצבו של המין האנושי בכל תחומי חייו

תוך הסתמכות על כוחות התבונה האנושית. רעיון זה מקבל במאה ה-19 גוון אוטופי וטכנולוגי. האנושות נתפשת כקרובה להגיע לשיא – למצב שבו הכרתנו את העולם

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "יחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

מושלמת, בו אנו שולטים בעולם הטבעי ושב העולם האנושי חף מניצול ועוול. רעיון הקידמה מבטא את השאיפה לאופק אוטופי ואת המחשבה שאופק כזה הוא קרוב ובר השגה באמצעות מהפכה, שיפור טכנולוגי, השכלה, שחרור של עמים וקבוצות או שילוב כלשהו בין דברים אלה.

הרעיון השני אותו נבחן הוא עליית האינדיבידואל. בתקופה זו משתכללת תפישתו של הפרט האנושי והוא נתפש כ"אטום" מכונן של הסדר החברתי וכמוקד של זכויות פוליטיות וקבלת החלטות. במקביל מתעשרת התפישה של הפרט והוא נתפש כבעל מורכבות רגשית ודינאמיקה פנימית. עולם פנימי זה נמצא במתח הולך ועולה עם הסדר החברתי ומתבטא בספרות, במוסיקה ובאמנות של המאה ה-19 וברעיונות פוליטיים של שחרור, זכויות ושוויון.

בית הספר התיכון למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
הנאורות 1: מבוא היסטורי.	3	התלמידים יכירו את תכנית הלימוד, את השתלבותה בתכנית הלימודים הכללית ואת מושגי היסוד שמנחים אותה.	נאורות, קדמה, הסבר היסטורי.		הרצאה שתתבסס על ספרו של ג'ונתן ישראל "מהפכה של הרוח" ותדגים את הזיקות שבין מהפכות מדעיות לרעיונות פוליטיים באמצעות קטעים מספרו של הובס "לוויתן"	
הנאורות 2: דת ומדינה.	3	התלמידים יתוודעו אל המקורות ההיסטוריים של רעיון ההפרדה בין דת למדינה.	סמכות פוליטית, סמכות דתית, פרשנות רציונאלית של כתבי קודש	ברוך שפינוזה, <u>מאמר תיאולוגי</u> , <u>מדיני</u> , בתרגום ח. וירשובסקי, מאגנס 1961, הקדמה, פרק 1, פרק 20.	דיון.	
הנאורות 3: הגדרות.	3	התלמידים יתרגלו פענוח של השקפת עולם מתוך טקסטים פרוגרמטיים של בני התקופה.	תבונה, אוטונומיה, ביקורת.	משה מנדלסון "על השאלה: ההארה מהי?" ועמנואל קאנט "תשובה לשאלה: נאורות מהי?" מתוך <u>הנאורות פרויקט שלא נשלם</u> בעריכת: עזמי בשארה, הקיבוץ המאוחד 1997, עמ' 39-52.	קריאה צמודה של טקסטים פרוגרמטיים.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
הנאורות 4: האנציקלופדיסטים.	3	התלמידים יבינו את תפישת הידע האנציקלופדיסטי ואת ההיקסמות מן הטכנולוגיה.	מוסדות ידע, מסורות טכניות, טכניקה מבוססת ידע, הפצת ידע, התקבלות ידע.	ד'אלמבר "שיח פותח", דידרו "אמנות" ו"גרביים" מתוך <u>תרבות באור ההשכלה</u> אוניברסיטה פתוחה 2004, עמ' 310-342.	פיענוח תרשים עץ הדעת של האנציקלופדיה . דיון.	
הנאורות 5: רוסו וביקורת הנאורות.	3	התלמידים יתוודעו אל זעקתו של רוסו נגד הקלקול שבא מן הידע ויבחנו את הרלבנטיות של זעקה זאת לחייהם.	אותנטיות, חינוך טבעי, דיכוי.	ז'אן-ז'אק רוסו, <u>אמיל או על החינוך</u> , מאגנס 2009, פתח דבר וספר א'.	יצירת דיון בתפיסות החינוך כפי שאלו נחוות על ידי התלמידים ובחינת הקשר שלהן להצעותיו של רוסו.	
הנאורות 6: הביקורת הרומנטית.	3	התלמידים יבינו את התנועה הרומאנטית כסוג של הלך רוח.	סער ופרץ, סדר מול כאוס, ביקורת המדע.	גתה, <u>פרקים</u> , הקיבוץ המאוחד, ישעיה ברלין, "האלהת הרצון הרומנטי", בתוך <u>האנושות – בול עץ עיקש</u> .	דיון. קריאת שירה בכיתה.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
הנאורות 7: מוסיקה	3	התלמידים יתוודעו לביטוייה של הרומנטיקה במוסיקה.			הרצאת בליווי הדגמות מוסיקליות.	תרגיל א'- חיבור ממוקד ובו התייחסות לדידרו, ד'למבר ודה- טוקוויל משקלו 5% מהציון הסופי (בקורסים ה' וו' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני הערכת מורה.)
לקראת חירות ודמוקרטיה 1: ההוגים המרכזיים.	3	התלמידים יבינו את שיטת האמנה החברתית כשיטה ללגיטימציה של השלטון.	אמנה חברתית, מצב טבעי, מצב חברתי.	ג'ון לוק <u>על הממשל המדיני</u> , מאגנס, תשנ"ז, עמ' 40-1, 98-93.	הסבר המעבר ליחידה החדשה. דיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
לקראת חירות ודמוקרטיה 2: המהפכה האמריקאית.	3	התלמידים יתרגלו קריאה של מסמכים מכוננים כדרך להיכרות עם הבסיס הרעיוני והמהלך ההיסטורי של הקמת ארצות הברית.	חוקה, רשימת זכויות, עבדות, מאבק שחרור, היפרדות פוליטית.	תומאס פיין, <u>שכל ישר</u> , הוצאת שלם תשס"ז. הכרזת העצמאות והחוקה של ארה"ב מתוך <u>המחשבה המדינית בארה"ב - מקורות ותעודות כרך א'</u> בעריכת י. אריאלי (ירושלים: מוסד ביאליק 1967), 107-108, 123-134.	משחק בלשי אינטרנטי שמטרתו לדלות פרטים על חותמי מגילת העצמאות ומתוך כך להבין את השאלות הפוליטיות שעומן הם התמודדו.	
לקראת חירות ודמוקרטיה 3: התבססות המשטר האמריקאי.	3	התלמידים יפתחו יכולת ניתוח וביקורת של משטרים והעמקת ההבנה של ההבחנה בין חברה למדינה.	חברה אזרחית, ביזור סמכויות, מדע המדינה.	אלכסיס דה טוקוויל, <u>הדמוקרטיה באמריקה</u> , ירושלים, מוסד ביאליק, עמ' 3-18, 115-118, 205-210, 537-545, 767-775.	דיון.	
קידמה טכנולוגית וכלכלית 1: אדם סמית'.	3	התלמידים יבינו תפישת השוק החופשי ותוצאותיה לגבי המסחר העולמי.	חלוקת עבודה, סחורה, ערך, יד נעלמה	אדם סמית' <u>עושר העמים</u> האוניברסיטה הפתוחה 1996, עמ' 93-118, 125-152.	הרצאה על מעבר יחידה. דיון.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
קידמה טכנולוגית וכלכלית 2: המהפכה התעשייתית והקולוניאליזם.	3	התלמידים יכירו את השינויים הטכנולוגיים שביסוד המהפכה התעשייתית וישתתפו במחלוקת על השאלה האם מדובר בברכה או בקללה.		ת.ס. אשטון <u>המהפכה התעשייתית 1760-1830</u> האוניברסיטה הפתוחה, 1982, עמ' 53-128	קריאה בכיתה של טקסט שמתנגד לאשטון ויצירת ויכוח מובנה (debate) על המחלוקת.	
קידמה טכנולוגית וכלכלית 3: מלתוס וריקרדו – תחילתו של הפקפוק בכך שהצמיחה הכלכלית מובילה לעולם טוב יותר.	3	התלמידים יפנימו את האפשרות הפסימית שהחברה האנושית מגלמת קונפליקט מובנה.	חוק האוכלוסין של מלתוס, אינטרסים מעמדיים.	רוברט היילברנר <u>הפילוסופים הארציים</u> , הוצאת שלם, תשע"ב, פרק ד'	הרצאה ודיון.	
התיאוריות הפוליטיות של העידן התעשייתי 1: סוציאליזם וקומוניזם.	3	התלמידים יכירו את המחשבה הקומוניסטית ואת המטריאליזם ההיסטורי.	אידיאולוגיה ביקורת, מטריאליזם היסטורי, מעמד, ערך עודף, ניכור.	קארל מארכס <u>הקפיטל</u> ספרית הפועלים 2011 עמ' 29-38, 135-161, 589-591	הרצאה על המעבר ליחידה החדשה ועל הזיקות בין שתי היחידות. דיון. זיהוי אלמנטים מארכסיסטיים בטקסט בן-זמננו.	
התיאוריות הפוליטיות של העידן התעשייתי 2: ליברליזם.	3	התלמידים יכירו את תיזת החירות של מיל.	ליברליזם, עקרון החירות, פטרנליזם, תועלתנות.	ג'ון סטיוארט מיל <u>על החירות</u> (ירושלים: מאגנס תש"ו) פרק א'.	דיון. יצירת המחלוקת עם מארכס.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
התיאוריות הפוליטיות של העידן התעשייתי 3: שחרור הנשים (הרצאת אורחת).	3	התלמידים יתוודעו אל ראשיתה של התנועה לשחרור האישה וטיעוניה וילמדו להבחין בין פמיניזם ליברלי ורדיקלי.	פמיניזם (ליברלי ורדיקלי) הבניה חברתית.	מרי וולסנקרופט "הגנה על זכויות האישה" וג'ון סטיוארט מיל "שעבוד הנשים" מתוך <u>ללמוד פמיניזם: מקראה</u> בעריכת באום ואחרות, הקיבוץ המאוחד 2006, עמ' 41-30, 47.	דיון. משחק שמבליט את אי השוויון המגדרי גם בימינו.	
הרומאן של המאה ה-19 (שיעור מורה אורח)	6	התלמידים ייחשפו לרומן בשיאו.		התלמידים יבחרו רומן מופת מן המאה ה-19. רשימה חלקית של סופרים מהם יוכלו התלמידים לבחור: בלזק, דיקנס, טוויין, אוסטון, דוסטויבסקי, זולה, דיקנס, טולסטוי, מלוויל.	רפרטים של תלמידים על הרומנים שבחרו ודיון.	רפרטים של 20 דקות. נושאים לדוגמה: "הפרט והסדר החברתי" או "עולמו הפנימי של הגיבור" ברומאן הנבחר. או רפרט הקשור לאחד מקורסי התכנית. משקלו של רפרט 5% מהציון הסופי.
סיור בירושלים של המאה ה-19: רח' הנביאים ומרכז העיר.	יום סיור	התלמידים יכירו את הביטויים הממשיים של האימפריאליזם התרבותי בירושלים והניסיון של הכנסיות השונות לתקוע יתד בא"י.			סיור מודרך.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
כינונה של המאה ה-20 1: הביקורת על רעיון הקידמה.	3	התלמידים יבינו את הבשלתה של הביקורת על המודרניזם והקדמה.	גינאולוגיה, מות האלוהים, הרצון לעוצמה.	ניטשה <u>המדע העליז</u> שוקן, 1976 ספר שלישי.	קריאה מודרכת ודיון.	
כינונה של המאה ה-20 2: גילוי התת-מודע.	3	התלמידים ייכנסו לפרטיו של מקרה טיפול ובכך יכירו את הרעיונות המרכזיים של הפסיכואנליזה.	מבנה הנפש, הדחקה, התנגדות, מיניות.	פריד, <u>פריד ודורה</u> , עם עובד, 1993 הספר כולו	דיון ועימות עם הפמיניזם.	
כינונה של המאה העשרים 3: מדעי החברה בין ניטשה למארקס.	3	התלמידים ילמדו על הקשר בין בקיעתה של הסוציולוגיה לבין החוויה המודרנית של עולם שבור.	סוציולוגיה, עובדות וערכים, הסרת הקסם מהעולם, תהליכי רציונליזציה.	מקס ובר, "מדע כייעוד", <u>תכלת</u> , 2010.	הרצאה ודיון.	
מבט מהגות זמננו 1: השואה כתוצר של מודרניות	3	התלמידים יכירו את ההסבר שקושר בין השואה לבין מודרניזציה.	ביורוקרטיה, סוציולוגיה ביקורתית, ניאו מרקסיזם.		דיון/עימות עם ובר ועם זיכרון השואה בישראל.	

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

נושא	שעות	המטרות האופרטיביות	מושגים מרכזיים	ביבליוגרפיה לתלמיד	דרך ההוראה	דרך ההערכה ומשקלה
מבט מהגות זמננו 1: קהילתנות	3	התלמידים יתוודעו למגמה חדשנית בפילוסופיה פוליטית בת זמננו ויזהו את מקורותיה ההיסטוריים.	קהילתנות, אידיאל מוסרי, הצורך בהכרה.	צ'ארלס טיילור, <u>מועקת</u> <u>המודרניות</u> , הוצאת שלם, תשע"א, פרקים א'-ה'.	דיון מסכם פילוסופי- היסטורי	תרגיל ב'-חיבור אינטגרטיבי בו על התלמידים להתייחס ל"מועקת המודרניות" של טיילור מנקודת מבטם של שני הוגים שנלמדו בקורס, לבחירתם. משקלו 5% מהציון הסופי. הערכת מורה על נוכחות והשתתפות, משקלה 5% מהציון הסופי.

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

ביבליוגרפיה לקורס "עידן הקידמה":

תומס הובס, לויטן, בתרגום אהרון אמיר, ירושלים, הוצאת שלם 2009

Jonathan Israel, *A Revolution of the Mind: Radical Enlightenment and the Intellectual
Origins of Modern Democracy* (Princeton: Princeton University Press, 2009)

ברוך שפינוזה, מאמר תיאולוגי מדיני, בתרגום ח. וירשובסקי, מאגנס 1961

הנאורות פרויקט שלא נשלם, בעריכת: עזמי בשארה, הקיבוץ המאוחד 1997

תרבות באור ההשכלה, האוניברסיטה הפתוחה 2004

ז'אן-ז'אק רוסו, אמיל או על החינוך, מאגנס 2009

גתה, פרקים, הקיבוץ המאוחד, 1984

ישעיה ברלין, האנושות – בול עץ עיקש, עם עובד, 1994

ג'ון לוק על הממשל המדיני מאגנס, תשנ"ז,

תומאס פיין, שכל ישר, הוצאת שלם תשס"ז.

הכרזת העצמאות והחוקה של ארה"ב מתוך המחשבה המדינית בארה"ב - מקורות ותעודות כרך א' בעריכת
י. אריאלי, מוסד ביאליק 1967

אלכסיס דה טוקוויל, הדמוקרטיה באמריקה, ירושלים, מוסד ביאליק

אדם סמית' עושר העמים האוניברסיטה הפתוחה

ת.ס. אשטון המהפכה התעשייתית 1760-1830 האוניברסיטה הפתוחה

רוברט היילברונר הפילוסופים הארציים, הוצאת שלם, תשע"ב

קארל מארכס הקפיטל ספרית הפועלים 2011

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

ג'ון סטיוארט מיל על החירות, מאגנס תש"ו

ללמוד פמיניזם: מקראה, בעריכת באום ואחרות, הקיבוץ המאוחד 2006

ניטשה המדע העליון שוקן, 1976

פרויד, פרויד ודורה, עם עובד, 1993

מקס ובר, "מדע כייעוד", תכלת, 2010

צ'ארלס טיילור, מועקת המודרניות, הוצאת שלם, תשע"א

נספח א - טבלת מטלות ודרך ההערכה המסכמת

יחידה	מטלות כתיבה	%	מבחנים	%	הרצאה	%	הערכת מורה	%
א: מיומנויות מחקריות ופרשניות. סה"כ 15%.	- תלקיט של ארבעה תרגילים מתוך שישה.	10					נוכחות, השתתפות בדיונים, קריאה לקראת שיעורים	5
ב: יוון ורומא. סה"כ 15%.	- תרגיל א קצר - תרגיל ב קצר	2 2	- מבחן א - מבחן סיכום ב	3 3			כנ"ל	5
ג: בני אברהם. בקורסים ג' וד' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני הערכת מורה. סה"כ 35%.	- תרגיל א השוואה בין רעיונות - תרגיל ב פרשנות	5 5	- מבחן כתיבת חיבור	5			כנ"ל	5
ד: עידן האמונה. בקורסים ג' וד' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני	- תרגיל ניתוח מקור היסטורי	5 5	- מבחן unseen	5			כנ"ל	5

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

							עבודת השוואה בין רעיונות	הערכת מורה. סה"כ 35%.
5	כנ"ל	5	- רפרט			5	- תרגיל ניתוח טקסט חזותי - עבודת מיזוג	ה: עלית האדם בקורסים ה' וו' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני הערכת מורה. סה"כ 35%.
5	כנ"ל	5	- רפרט			5	- תרגיל א ממוקד - תרגיל ב אינטגרטיבי	ו: עידן הקידמה. בקורסים ה' וו' יחושבו 5 המטלות הטובות מתוך ה-6, ו-2 ציוני הערכת מורה. סה"כ 35%.
30	שש מחציות	10	שני רפרטים	16	ארבעה מבחנים	54	שש-עשרה מטלות כתיבה	סה"כ 100% (חישוב כל המטלות הינו 110%, הורדת 2 מטלות שלא יחושבו בציון הסופי מביאה ל-100%)

נספח ב - יחידת מבוא במחשבת ישראל

מטרות הקורס

התלמידים יכירו זרמי חשיבה מרכזיים בהגות היהודית: מחשבת המקרא, מחשבת חז"ל, מחשבה רציונליסטית, ספרות קבלית. התלמידים יתמודדו עם רעיונות, עם התלבטויות ועם סגנונות כתיבה שונים בסוגיה דומה. התלמידים ירחיבו את מעגל שאלותיהם בסוגיות קיומיות וישוו בין התלבטויותיהם של ההוגים השונים לבין התלבטויות משמעותיות ורלוונטיות לעולמם כיום. התלמידים ירכשו כלים לעיצוב השקפת עולם מורכבת וסובלנית כבני אדם, כיהודים וכישראלים.

נושאים הנלמדים.

תפיסת האל בהגות היהודית:

תפיסת האל במקרא
תפיסת האל אצל חז"ל
תפיסת האל במחשבה הראציונליסטית, הרמב"ם כמייצג
תפיסת האל בקבלה, ספר הזוהר כמייצג
תפיסת האל בחסידות יילמד רק אם יהיה זמן עד למחצית

הבריאה בצלם:

לימוד פרשני ימי הביניים לגבי בריאת האדם בצלם אלוהים-
רס"ג, רשב"ם, אבן עזרא, חזקוני, רש"י, רמב"ן, ספורנו, רמב"ם.

תפיסת האדם בהגות היהודית:

שמונה פרקים לרמב"ם

ספרי הלימוד.

יחולקו צילומים על פי הצורך. על כל תלמיד לאסוף את הדפים בצורה מאורגנת בקלסר.
שמונה פרקים לרמב"ם

מטלות

בכל מחצית עבודת סיכום כוללת.
עבודות כיתה ולעיתים עבודות בית להגשה.
קריאה שוטפת משיעור לשיעור.
כתיבת בחינת מתכונת ובחינת בגרות בהיקף של יחידת לימוד.

דרישות השיעור ודרכי הערכה.

נוכחות והשתתפות פעילה, כולל קריאה שוטפת של הטקסטים משיעור לשיעור - 30%
עבודות ותרגילים - 40%
מתכונת - 30%

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

תכנית שיעורים:

שעות	חטיבה	נושא	טקסטים+ נושא ממוקד	מטלות
3	מבוא	מהי יהדות	כרטיסיות המציגות עמדות שונות: יהדות כהלכה, יהדות כאמונה, יהדות כלאום, יהדות כתרבות וערכים.	
6	תפיסת האל בהגות היהודית	תפיסת האל במקרא	- לימוד פסוקים שונים. "אחדות והפשטה", פרק מתוך תולדות האמונה הישראלית, יחזקאל קויפמן. - פרק מתוך ריבוי פנים באמונת הייחוד, ישראל קנוהל.	
6		תפיסת האל אצל חז"ל	- שאלת אישיות האל: מדרשים שונים בעלי אופי של "היפוך היררכי", חלקם משתמשים בנוסחה "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו". - שאלת דמות האל: מדרשים שונים בנושא.	תרגיל הבנה על תפיסת האישיות והדמות של האל.
15		תפיסת האל בפילוסופיה הראציונאליסטית של ימי הביניים, הרמב"ם כמייצג.	- הקדמה של מורה נבוכים, קריאת פשט התורה כמשל. - מו"נ א:ל"ו, השגות הראב"ד, שלילת גשמות האל. - מו"נ א:נ"ו, אליעזר שביד, הפילוסופים הגדולים שלנו, -240 239, שלילת התארים העצמיים לאל. - מו"נ א:נ"ד, תארי הפעולה. - מו"נ א:נ"ח, תארי השלילה.	תרגיל מסכם מחצית.
9		תפיסת האל בקבלה, ספר הזוהר כמייצג.	- הקדמה על פולמוס תיארוך הזוהר. - ישעיהו תשהי, משנת הזוהר, "עצמאות וכלים", "פעולות אין סוף" עמ' קכז-קכט, על היחס בין הספירות. - שם, "מיעוט הירח" עמ' רמו, "משכון", עמ' רסב, על היחס בין תפארת למלכות.	
6		תפיסת האל בחסידות.	- מתוך תורתה של החסידות, יורם יעקובסון. - מדרש של הר' ממזעריטש.	
3	הבריאה בצלם	הבריאה בצלם.	לימוד פרשני ימי הביניים לגבי בריאת האדם בצלם אלוהים: רס"ג, רשב"ם, אבן עזרא, חזקוני, רש"י, רמב"ן, ספורנו, רמב"ם.	למידה עצמית של הפרשנים והגשת תרגיל ב

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

	• פרק ראשון	על נפש האדם.	תפיסת האדם בהגות היהודית-	6
	• פרק רביעי	עקרון המיצוע והיחס לסגפנות.		6
	• פרק חמישי. • מו"נ ג:ד, ארבע השלמויות.	תכלית ההנהגה המוסרית.	שמונה פרקים לרמב"ם.	6
	• פרק שישי. • הפרוטה, ש"י עגנון.	החסיד והמושל בנפשו.		3
תרגיל מסכם מחצית.	• פרק שביעי. • האם הנבואה עבור "חכם, גיבור ועשיר" הכרחית? שיחות על שמונה פרקים, ישעיהו ליבוביץ, עמ' 178-176. מו"נ ב:ל"ב. • מה ההבדל בין פילוסוף לנביא? מו"נ ב:ל"ז.	הנבואה כתכלית ההנהגה המוסרית.		9
	• פרק שמיני. • ככל שיהיה זמן נוסף בנושא זה גם מהוגים נוספים.	על הבחירה החופשית		6

נספח ג – לימודי ההרחבה

בשפות ולימודים כלליים

ערבית

השפה הערבית נלמדת בבית הספר ע"פ תכנית הלימודים של משרד החינוך לבחינת בגרות בהיקף של 5 יחידות לימוד וכהמשך ללימודי הערבית בחטיבת הביניים. מטרת הלימוד היא קידום ושכלול מיומנויות הבנת הנקרא, הכתיבה והדיבור בשפה הערבית וביסוס השליטה בתחומי הדקדוק, התחביר ומיומנות החיפוש במילון ערבי-עברי. בנוסף לכך, הלימוד פותח צוהר לחברה דוברת הערבית בארץ ובעולם במגוון תחומים. לאורך שלוש השנים נעסוק במושגי יסוד בהיסטוריה של הערבים והאסלאם, דת ומסורת, קוראן וחדית', פוליטיקה, אתרי חדשות ותרבות, שירה, ספרות ילדים, סיפורי "אלף לילה ולילה" וספרות מודרנית, ספורט, קריקטורות, שירים, מתכונים ועוד.

לטינית

נכון להיום, השפה הלטינית נלמדת בבית הספר ללא הכרה של משרד החינוך לצורך תעודת הבגרות. התלמידים נבחרים במבחן מסכם ומקבלים פטור מלימודי לטינית מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומאוניברסיטת ת"א. בשנתיים הראשונות נלמדים נושאי דקדוק ותחביר: מערכת הפועל, בינוניים, שם הפועל, שם העצם, שם התואר, כינויים, תואר הפועל, מילות יחס, תחביר משפטים עיקריים ופסוקיות, דיבור עקיף. בשנת הלימודים האחרונה התלמידים נחשפים למבחר יצירות רומיות בלשון המקור, כולל שירה, חיבורים היסטוריוגרפיים, מכתבים ונאומים כגון: קאטולוס, קיקרו, וירגיליוס ועוד.

היסטוריה

י"א -

יחידה 3

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית ייחודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב

מסלול של עבודת חקר אישית בנושא

המאה העשרים בראי הקולנוע

סוגיות היסטוריות וייצוגן בסרטים עלילתיים

י"ב –

שני נושאים הנידונים על ידי ניתוח מקורות

יחידה 4: סוגיות נבחרות בהיסטוריה של ארה"ב

יחידה 5: סוגיות נבחרות בהיסטוריה של סין

תנ"ך

י"א -

יחידה 3: דוד ומנהיגותו במקרא..

יחידה 4: המגילות (ודניאל).

י"ב -

יחידה 5: המדבר בתקופת המקרא.

ספרות

י"א -

יחידה 3: יחידה בית ספרית העוסקת בספרות ישראלית פוליטית (אופרת הרוק מאמי, אלטנוילנד, נוילנד, מול היערות ועוד).

י"ב –

יחידה 4: ספרות העולם: האודיסאה, דון קיחוטה, הגלגול, מות איוון איליץ', מהומה רבה על לא מאומה, מחכים לגודו, 6 שירים מתורגמים.

יחידה 5: "להיות יהודי, להיות ישראלי, קולות וזהויות".

פילוסופיה

י' –

יחידה 1:

תורת ההכרה (אפלטון, אריסטו, דה קארט, יום, קאנט).

הרחבה בפילוסופיה של המדע.

י"ב

יחידה 2:

אתיקה (אפלטון, אריסטו, קאנט, מיל, ניטשה).

הרחבה במטא-אתיקה.

מחשבת ישראל

י' –

יחידה 1: "ובחרת בחיים"

י"א –

יחידה 2: תפיסת האל והאדם (משמשת יחידת מבוא למחשבת ישראל לתלמידי מגמת מדעי הרוח).

י"ב –

התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות
תכנית "חודית במדעי הרוח – רעיונות מרכזיים בתרבות המערב"

יחידה 3: הלכה, חוק ומוסר, משבר האמונה בעת החדשה.